

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”.

Przedsięwzięcie realizowane przez Sekretariat Regionalny Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich Województwa Podlaskiego.
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Instytucja odpowiedzialna za treść: Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego w Białymstoku.

Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach schematu II Pomocy Technicznej
„Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Bariery związane z produkcją żywności ekologicznej w województwie podlaskim

- specyfika rolnictwa ekologicznego i jego uwarunkowania rozwojowe -

dr Jakub Jasiński (Kierownik projektu)

dr Katarzyna Bańkowska

dr Andrzej Hałasiewicz

dr Ruta Śpiewak

IRWIR PAN

Polska Akademia Nauk
Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa

Październik 2018

Zostań Partnerem Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich. Odwiedź portal KSOW

www.ksow.pl

Raport: „Bariery związane z produkcją żywności ekologicznej w województwie podlaskim”

Spis treści:

- 1. Sektor rolnictwa i przetwórstwa ekologicznego na Podlasiu na tle danych ogólnopolskich (str. 2)**
- 2. Analiza potencjału towarowego rolnictwa ekologicznego w województwie podlaskim zawierająca (str. 7):**
 - zestawienie przestrzenne lokalizacji towarowej certyfikowanej produkcji ekologicznej.
 - oszacowanie dochodowości wybranych gospodarstw wg ich typu produkcyjnego i wielkości areалу.
- 3. Badania jakościowe (wywiady)¹, w tym (str. 57):**
 - opis atutów Podlasia pod kątem produkcji ekologicznej żywności,
 - określenie specyfiki produkcji ekologicznej na Podlasiu,
 - identyfikacja problemów i barier instytucjonalnych hamujących rozwój rynkowego rolnictwa ekologicznego na Podlasiu.
- 4. Wnioski i rekomendacje (str. 63)**

¹ Opracowane na bazie badań jakościowych zrealizowanych w ramach niniejszego projektu oraz na podstawie danych własnych pochodzących z innych projektów badawczych dot. rolnictw ekologicznego realizowanych przez IRWIR PAN w latach 2016-2017.

1. Sektor rolnictwa i przetwórstwa ekologicznego na Podlasiu na tle danych ogólnopolskich.²

W 2015 r. liczba producentów ekologicznych³ w Polsce wynosiła 23 015, a w 2016 r. 23 375.⁴ W województwie podlaskim na koniec 2015 roku było 3296 producentów ekologicznych, co stanowiło drugi wynik w kraju (po województwie warmińsko-mazurskim). Producenci ekologiczni z Podlasia stanowili 14,3% polskich producentów ekologicznych. W roku 2016 było ich na Podlasiu 3470, co stanowiło 14,8% wszystkich producentów ekologicznych w kraju (patrz rysunek poniżej).

Tabela 1. Liczba producentów ekologicznych w województwach w 2016 r.

Województwo	Liczba producentów ekologicznych (2016)	Udział [%]
Polska	23375	100,0
warmińsko-mazurskie	4159	17,8
podlaskie	3470	14,8
mazowieckie	2679	11,5
zachodniopomorskie	2606	11,1
lubelskie	2061	8,8
podkarpackie	1299	5,6
małopolskie	1176	5,0
lubuskie	1166	5,0
wielkopolskie	950	4,1
dolnośląskie	867	3,7
świętokrzyskie	859	3,7
pomorskie	729	3,1
łódzkie	553	2,4
kujawsko-pomorskie	496	2,1
śląskie	230	1,0
opolskie	75	0,3

² Opracowano na podstawie: Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2015–2016, Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Warszawa 2017, str. 24-39 oraz Załączniki 3-5

³ Zgodnie z art. 2 pkt 2 ustawy o rolnictwie ekologicznym do producentów ekologicznych zaliczamy: ekologicznych producentów rolnych, producentów prowadzących działalność w zakresie przygotowania, importerów produktów ekologicznych z państw trzecich, producentów prowadzących działalność w zakresie wprowadzania produktów ekologicznych do obrotu, producentów prowadzących działalność w zakresie akwakultury, producentów prowadzących działalność w zakresie zbioru ze stanu naturalnego, pszczelarzy ekologicznych i dostawców ekologicznego materiału siewnego i wegetatywnego materiału rozmnożeniowego (w podanej liczebności gospodarstw uwzględniono także gospodarstwa w okresie konwersji).

⁴ Według danych Eurostat, w 2015 r. w Unii Europejskiej działalność w zakresie rolnictwa ekologicznego prowadziło ponad 271,5 tys. producentów rolnych. Najwięcej gospodarstw było we Włoszech (52,6 tys.). Ponad 20 tys. producentów zarejestrowanych było we Francji (28,8 tys.), w Niemczech (25,0 tys.), Austrii (23,0 tys.) i Polsce (22,2 tys.). Duża różnica między Polską a krajami Europy Zachodniej widoczna jest jednak dopiero w zakresie przetwórstwa (przygotowania). Liczba podmiotów zajmujących się przygotowaniem (operators) w UE w 2015 r. wynosiła ponad 58 tys., z czego najwięcej takich podmiotów było we Włoszech (ponad 14,6 tys.), w Niemczech (ponad 14,2 tys.) oraz we Francji (ponad 11,8 tys.). W Polsce w latach 2015 i 2016 działalność w zakresie przetwórstwa prowadziło zaledwie odpowiednio: 418 i 546 podmiotów.

Jeśli chodzi o ekologiczne użytki rolne w 2016, to na Podlasiu ich powierzchnia przekraczała 46 tys. ha użytków po okresie konwersji i prawie 9,1 tys. ha w okresie konwersji. Dla Polski wielkości te wynosiły odpowiednio ok 431 tys. ha i 105,5 tys. ha. W przypadku ekologicznych powierzchni prym także wiodło województwo warmińsko-mazurskie (86 tys. ha i 23 tys. ha) przed zachodniopomorskim (81 tys. ha i 19 tys. ha). Podlasie plasowało się na trzecim miejscu.

W 2016 r. spośród wszystkich ekologicznych producentów rolnych: 83,2% prowadziło gospodarstwa zajmujące się wyłącznie produkcją roślinną, a 16,8% – gospodarstwa zajmujące się zarówno produkcją roślinną jak i zwierzęcą. W porównaniu do 2015 r. istotnie wzrosła liczba gospodarstw prowadzących równoczesną produkcję ekologiczną i nieekologiczną (o 8,2 p.p.) oraz gospodarstw zajmujących się wyłącznie produkcją roślinną (o 2,0 p.p.). Natomiast zmalała liczba gospodarstw prowadzących produkcję roślinną i zwierzęcą (o 2,0 p.p.). W 2016 r. w Polsce największą powierzchnię ekologicznych użytków rolnych zajmowały rośliny na paszę - 173 tys. ha. (32,2%). Na drugim miejscu znajdowały się łąki i pastwiska, które obejmowały powierzchnię 137 tys. ha (25,6%). Uprawy zbóż, o powierzchni 101 tys. ha, stanowiły 18,9% powierzchni ekologicznych użytków rolnych. Udział tych trzech kategorii upraw stanowił 76,7% powierzchni ekologicznych użytków rolnych. Kolejne pozycje zajmowały warzywa (9,7%) i sady (6,6%) - w dalszej kolejności z udziałem mniejszym niż 3% w ogólnej produkcji: rośliny strączkowe na suche nasiona, rośliny przemysłowe, pozostałe uprawy i ziemniaki (te ostatnie to zaledwie 0,3% powierzchni upraw). Ekologiczne ziemniaki są jednak o tyle istotne, że ich największym producentem w Polsce jest właśnie województwo podlaskie – z ponad 350 ha upraw tej rośliny i produkcją przekraczającą 4.650 ton (dla całego kraju wartości te wynosiły odpowiednio 1837 ha i 21,5 tys. ton, a w drugim pod względem wielkości upraw i produkcji województwie warmińsko-mazurskim odpowiednio 320 ha i 3.485 ton). Podlasie na tle danych ogólnopolskich bardzo dobrze wypada również w produkcji ekologicznych zbóż – z produkcją ponad 23 tys. ton na powierzchni ponad 12 tys. ha. znajduje się na drugiej pozycji zaraz za województwem zachodniopomorskim (27 tys. ton i 17,5 tys. ha.). W produkcji owoców i warzyw plasuje się natomiast wśród wszystkich województw w połowie „stawki”, odpowiednio na 7 i 11 pozycji.

Tabela 2. Inwentarz ekologiczny w latach 2015-2016 [sztuki]

Inwentarz ekologiczny [w szt. fizycznych]	2015 r.	2016 r.
bydło na mięso	9144	8433
krowy mleczne	11106	11864
brojlery	31885	36337
kury nioski	139222	179764
świnie	6309	4449
owce	25754	19474
kozy	3268	3519

Jak przedstawiono w powyższej tabeli, w porównaniu do 2015 r., w 2016 r. w Polsce zmalała liczba ekologicznego bydła przeznaczonego na mięso (o 7,8%), świń (o 29,5%) i owiec (o 24,4%). W okresie tym zwiększyła się natomiast liczba kur niosek (o 29,1%), brojlerów (o 14,0%), kóz (o 7,7%) i krów mlecznych (o 6,8%). W 2015 r., średnio w skali całego kraju, na 100 ha ekologicznych użytków rolnych przypadało 25,9 sztuk kur niosek, 5,9 sztuk brojlerów, 4,8 sztuk owiec, 2,1 sztuk krów mlecznych 1,7 sztuk krów mięsnych oraz 1,2 sztuk świń. W 2016 r., średnio w skali całego kraju na 100 ha ekologicznych użytków rolnych przypadało 33,5 sztuk kur nieśnych, 6,8 sztuk brojlerów, 3,6 sztuk owiec, 2,2 sztuki krów mlecznych, 1,6 sztuk krów mięsnych oraz mniej niż 1 świnia i koza.

Warto także zwrócić uwagę na to, jak województwo podlaskie wypadło na tle innych województw oraz danych ogólnopolskich w zakresie produkcji wybranych ekologicznych produktów rolno-spożywczych. Dane zbiorcze przedstawiono w poniższej tabeli:

Tabela 3. Produkcja* ekologiczna wybranych artykułów rolno-spożywczych w poszczególnych województwach w 2016 r.

Województwo	Mleko krowie [hektolitry]	Przetwórstwo mleka i wyrób serów	Przetwórstwo owoców i warzyw [tony]	Przemiał zbóż [tony]	Przetwórstwo mięsa i ryb[tony]
dolnośląskie	8279,00	2,64	581,51	240,33	0,00
kujawsko-pomorskie	9630,00	2900,00	1593,27	2070,60	36,00
lubelskie	1895,00	0,00	362442,22	2166,01	294,67
lubuskie	385,00	0,00	26276,02	0,00	26,00
łódzkie	2276,50	0,00	2616,91	289,90	0,00
małopolskie	63966,89	192,81	5872,03	13,22	141321,31
mazowieckie	22718,30	137619,76	247111,12	2534,60	934,79
opolskie	0,00	0,00	0,00	3,60	0,00
podkarpackie	38700,00	548,56	85251,25	600,64	10865,75
podlaskie	12287,50	2234,22	11464,22	347,10	0,00
pomorskie	16620,00	5400,00	7743,70	2,00	101,61
śląskie	705,00	0,00	321,12	86,67	0,00
świętokrzyskie	11039,00	0,00	2915,71	0,00	0,00
warmińsko-mazurskie	19155,00	394,60	53,46	151,10	0,00
wielkopolskie	270,00	12,67	54831,70	472,37	43,65
zachodniopomorskie	34104,55	0,00	3011953,94	4,80	415,00
Polska	242031,74	149305,26	3821028,19	8982,94	154038,77

* Produkcja wykazana na certyfikatach wydanych producentom ekologicznym przez jednostki certyfikujące

Gospodarstwa ekologiczne w Polsce charakteryzuje duże rozdrobnienie⁵. Zdecydowaną większość ekologicznych gospodarstw rolnych stanowią gospodarstwa o powierzchni do 50 ha (średnio 22 ha), co wynika m.in. ze specyfiki produkcji metodami ekologicznymi. Prowadzenie upraw ekologicznych na dużych powierzchniach jest trudniejsze ze względu na konieczność spełnienia specyficznych wymagań produkcji roślinnej (ograniczone użycie dozwolonych nawozów i środków ochrony roślin), jak i znacznie większe nakłady pracy. Ponadto wynikać to może również z systemu wsparcia finansowego w Polsce. Płatności rolnośrodowiskowe przyznawane rolnikom ekologicznym stanowiły element pomocniczy wobec czynników rynkowych (np. rozwoju popytu na produkty ekologiczne), w związku z tym większość ekologicznych producentów rolnych korzysta z tego typu wsparcia finansowego. W zależności od wielkości powierzchni, na której prowadzona jest produkcja ekologiczna, producenci rolni mogą uzyskać płatność w określonej stawce. Pełne stawki płatności są wypłacane producentom rolnym do 50 ha powierzchni objętej programem wsparcia finansowego, natomiast wraz ze zwiększeniem powierzchni upraw powyżej 50 ha, następuje zmniejszenie płatności ekologicznej tzw. degressywność płatności.⁶

Warto odnotować, że w 2016 r., spośród 3470 producentów ekologicznych na Podlasiu, zaledwie 25 podmiotów zajmowało się tzw. „przygotowaniem” czyli przetwarzaniem, znakowaniem czy też pakowaniem produktów ekologicznych (powszechnie uznaje się, że ok 70-75% podmiotów zajmujących się „przygotowaniem” to zakłady przetwórcze)⁷. Jest to

⁵ Średnia wielkość gospodarstwa ekologicznego jest jednak większa niż przeciętna wielkość gospodarstwa konwencjonalnego.

⁶ W 2015 r. największy udział w strukturze gospodarstw miały gospodarstwa o powierzchni 10-20 ha upraw ekologicznych (28,5%), następnie gospodarstwa o powierzchni 5-10 ha (22,5%) i o powierzchni 20-50 ha (21,3%). Gospodarstwa najmniejsze, o powierzchni do 5 ha upraw ekologicznych, stanowiły 14,3%, natomiast gospodarstwa największe, powyżej 100 ha, stanowiły 4,4%. W 2016 r. największy udział w strukturze gospodarstw miały również gospodarstwa o powierzchni 10-20 ha upraw ekologicznych (26,5%), a najmniejszy udział miały gospodarstwa o powierzchni powyżej 100 ha (3,6%). W porównaniu do 2015 r., w 2016 r. istotnie zwiększyła się liczba gospodarstw najmniejszych, o powierzchni do 5 ha, których udział stanowił 20,3%. Stwierdzono natomiast zmniejszenie udziału gospodarstw o powierzchni 5-10 ha (20,4%), 10-20 ha (26,5%), 20-50 ha (20,8%), 50-100 ha (8,4%) i powyżej 100 ha (3,6%) w analizowanym okresie.

⁷ W 2015 r., pod względem liczby podmiotów zajmujących się przetwórstwem ekologicznym, największy udział miało przetwórstwo owoców i warzyw – 32,1%, innych artykułów rolno – spożywczych (m.in. przypraw, napojów, kakao, czekolady, wyrobów cukierniczych, dań gotowych oraz innych przetworzonych produktów) – 28,2%. Udział podmiotów zajmujących się przemiałem zbóż wynosił – 20,3%. Zdecydowanie mniejszy był udział podmiotów w pozostałych branżach: przetwórstwo mięsa i ryb – 7,7%, przetwórstwo kawy i herbaty – 5,0%, przetwórstwo mleka i wyrób serów – 3,1%, przetwórstwo tłuszczów roślinnych i zwierzęcych 2,4% oraz produkcja cukru – 1,2%. W latach 2013 – 2014 udział podmiotów zajmujących się przetwórstwem produktów ekologicznych w poszczególnych branżach kształtował się podobnie. W 2016 r. udział podmiotów w poszczególnych branżach przetwórstwa ekologicznego zmienił się nieznacznie. Największe znaczenie pod tym względem miało przetwórstwo owoców i warzyw (31,1%) oraz produkcja innych artykułów rolno-spożywczych (30,8%). Udział podmiotów zajmujących się produkcją innych artykułów rolno-spożywczych zwiększył się (o 2,6 p.p.), natomiast udział podmiotów działających w zakresie przetwórstwa ekologicznych owoców i warzyw zmalał (o 1,0 p.p.) w porównaniu do 2015 r. Ponadto, w 2016 r. zwiększył się udział podmiotów zajmujących się przetwórstwem mleka i wyrobem serów (o 1,8 p.p.) i przetwórstwem tłuszczów roślinnych i zwierzęcych (o 1,1 p.p.). Udział podmiotów z sektora produkcji cukru zwiększył się nieznacznie w porównaniu do 2015 r. Natomiast istotnie zmniejszył się udział podmiotów zajmujących się przetwórstwem produktów przemiału zbóż

liczba bardzo mała zarówno jeśli chodzi o potencjał produkcyjny regionu, jak i rzeczywistą ekologiczną produkcję rolną w województwie podlaskim.⁸ Rozwój różnego rodzaju przetwórci ekologicznych zdecydowanie pozostaje jednym z kluczowych wyzwań stojących przed decydentami wojewódzkimi, jak i ogólnopolskimi.

2. Analiza potencjału towarowego rolnictwa ekologicznego w województwie podlaskim

2.1. Oszacowanie dochodowości wybranych gospodarstw wg ich typu produkcyjnego i wielkości areалу - metodologia badań ilościowych (statystycznych)

Do oceny sytuacji gospodarstw ekologicznych w województwie podlaskim posłużono się informacjami z bazy Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (GIJHARS). Jest to najpełniejsze i najwiarygodniejsze źródło informacji statystycznych producentów ekologicznych w kraju – GIJARS odpowiada za nadzór nad systemem kontroli i certyfikacji w ekologii w Polsce. Należy podkreślić, że autorzy niniejszego opracowania na jego potrzeby pozyskali najświeższe (wcześniej niepublikowane) dane GIJHARS z roku 2017. Baza GIJHARS składa się z danych o gospodarstwach rolnych posiadających certyfikat producenta ekologicznego, gospodarstwach będących w okresie konwersji oraz o przetwórcach ekologicznych.

Na potrzeby obliczeń dotyczących towarowości produkcji ekologicznej w województwie podlaskim autorzy zdecydowali o ograniczeniu obliczeń do bazy gospodarstw już certyfikowanych. Był to zabieg celowy pozwalający ograniczyć analizy do takich gospodarstw, które już w momencie przeprowadzonej analizy w pełni mogą korzystać z kontaktów z rynkiem sprzedając certyfikowany produkt ekologiczny. Prawo dopuszcza aby w gospodarstwach już certyfikowanych występowała powierzchnia upraw dopiero podlegająca konwersji – zapis ten pozwala certyfikowanym gospodarstwom ekologicznym na zwiększanie areálu. Dlatego jedyną uwzględnioną w obliczeniach tego opracowania powierzchnią podlegającą konwersji jest powierzchnia użytkowana przez już certyfikowane gospodarstwa ekologiczne. Powierzchnia gospodarstw dopiero starających się o certyfikaty nie podlegała analizie w ramach niniejszego badania.

Podejmując oceny towarowego potencjału gospodarstw województwa podlaskiego autorzy metodą ekspercką zdecydowali o wyborze metody analogicznej, jak w przypadku wyznaczania prognozy towarowości gospodarstw rolniczych w Unii Europejskiej. Oznaczało to zastosowanie w obliczeniach wskaźników tzw. Standardowej Produkcji. Wyboru takiego

(o 3,1 p.p.) i przetwórstwem mięsa i ryb (o 1,6 p.p.). Udział podmiotów prowadzących działalność w zakresie przetwórstwa kawy i herbaty zmalał nieznacznie.

⁸ W latach 2015 – 2016 w Polsce stwierdzono zwiększenie liczby podmiotów prowadzących działalność w zakresie wprowadzania na rynek produktów ekologicznych. W 2015 r. liczba podmiotów zajmujących się wprowadzaniem do obrotu wynosiła w całej Polsce 583 (w tym 336 podmiotów zajmowało się także przygotowaniem), natomiast rok później, w 2016 r., działalność w tym zakresie prowadziło 720 podmiotów (z czego 420 podmiotów zajmowało się również przygotowaniem). W 2015 r. spośród 583 podmiotów prowadzących działalność w zakresie wprowadzania na rynek, 292 podmioty wykazały faktyczny obrót produktami ekologicznymi o łącznej wielkości 7 464 851,1 ton. W 2016 r., w związku ze zwiększeniem liczby podmiotów prowadzących działalność w tym zakresie (o 23,5%) odnotowano zwiększenie wielkości obrotu (o 46,4%), która osiągnęła poziom 10 926 332,9 ton. Faktyczny obrót produktami rolnictwa ekologicznego w 2016 r. prowadziło 370 podmiotów.

dokonano ze względu na międzynarodowy charakter stosowania Standardowej Produkcji jako parametru szacowania potencjalnej towarowości⁹ oraz na jego szczególne dopasowanie regionalne.

Do obliczeń przyjęto obowiązujące wskaźniki Standardowej Produkcji dla regionu FADN Mazowsze i Podlasie¹⁰ (będące wskaźnikami średnimi z okresu 2011-2015). Bazując na danych GIJHARS o areale zasiewów oraz wielkości stad utrzymywanych w certyfikowanych gospodarstwach ekologicznych województwa podlaskiego wyliczono dla nich sumy wartości Standardowej Produkcji. Przyjmując algorytm dla którego 4000 euro odpowiada (dla uproszczenia rachunków) 16000 PLN uznano, że gospodarstwa, które nie osiągnęły w roku 2017 areалу oraz wielkości stada pozwalającego na łączne uzyskanie Standardowej Produkcji w wysokości 16000 PLN/rok/gospodarstwo nie będą traktowane jako towarowe

W efekcie dokonanej operacji z 2576 gospodarstw posiadających certyfikaty ekologiczne w województwie podlaskim za towarowe uznano 1068. Należy zaznaczyć, że w przyjętym algorytmie liczona jest potencjalna towarowość gospodarstwa. Obliczenia te nie informują o faktycznych związkach rolnika z rynkiem, a jedynie służą wskazaniu tych gospodarstw, które dysponują wystarczającym arealem i wielkością stada aby uzyskać sumę produkcji uznawaną w kraju za potencjalnie towarową.

Można w tym miejscu zauważyć, że współczynniki Standardowej Produkcji są wartościami przeciętnymi dla regionu (uwzględniają m. in. lokalną specyfikę cen i warunków pogodowych) lecz nie rozgraniczają faktu prowadzenia produkcji metodą konwencjonalną bądź ekologiczną. Faktem jest, że realna wydajność uzyskiwana z powierzchni bądź sztuki ekologicznej jest niższa niż w produkcji konwencjonalnej. Autorzy ekspercko stwierdzili, iż mimo tego zastrzeżenia przyjęta metoda jest z gruntu słuszna, gdyż uzyskiwane ceny w produkcji ekologicznej winny być wyższe od cen konwencjonalnych, a także wyższy jest

⁹ Parametr ten (w skrócie z angielska SO - Standard Output) stosowany jest we wszystkich krajach Unii Europejskiej do wyboru próby gospodarstw objętych systemem FADN. FADN to unijny system zbierania danych (rachunkowych) z gospodarstw rolnych, na podstawie których UE ocenia sytuację rolników i kształtuje Wspólną Politykę Rolną. Jest to wielkość wyznaczana na podstawie pięcioletnich danych statystycznych o przeciętnej wartości produkcji uzyskiwanej z 1 ha uprawy lub z 1 szt. zwierzęcia (wielkość ta odnosi się do produkcji i nie uwzględnia w rachunku dopłat bezpośrednich). Co szczególnie istotne, wyznaczenie współczynników Standardowej Produkcji opiera się o dane regionalne, dzięki temu w szacunkach uwzględnione są specyficzne lokalne warunki produkcji. Oczywiście jest to zmienna szacunkowa - w rzeczywistości gospodarstwa o identycznej powierzchni zasiewów lub takiej samej wielkości stada mogą się różnić wydajnościami i poziomem uzyskiwanych cen. Wskaźniki Standardowej Produkcji pozwalają jednakże w przybliżeniu na podstawie informacji o powierzchni zasiewów i wielkości stada konkretnego gospodarstwa oszacować jego potencjalną wielkość produkcji ($\sum(\text{powierzchnia} * \text{współczynnik}) + \sum(\text{zwierzęta} * \text{współczynnik})$).

Zasadą uznawania w UE gospodarstwa za towarowe jest próg wyprodukowania 90% sumy Standardowej Produkcji w kraju. Oznacza to, że sumowana jest potencjalna wartość produkcji ze wszystkich gospodarstw w kraju, a następnie wyliczane jest jej 90%. Za najbardziej towarowe uznaje się gospodarstwa największe – zatem progiem towarowości jest wielkość przy której suma Standardowej Produkcji z gospodarstw sumowanych poczynając od największych osiągnie 90% zakładanej wartości dla całego kraju. Dolny próg wielkości ekonomicznej przy której Polski FADN uznaje gospodarstwo za Towarowe to 4000 euro/rok.

Więcej informacji znaleźć można w publikacjach FADN i Polski FADN (Sieć danych rachunkowych gospodarstw rolnych i system zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych) str. 9-17 oraz Współczynniki Standardowej Produkcji „2013” dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych str. 45.

¹⁰ Str. 32-35 Współczynniki Standardowej Produkcji „2013” dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych

poziom dopłat, które rolnicy ekologiczni otrzymują (w stosunku do rolników konwencjonalnych). Choć współczynniki Standardowej Produkcji nie zawierają w swym rachunku wartości dopłat - zatem traktują jednakowo gospodarstwa ekologiczne i konwencjonalne - to jednak dopłaty przyznawane rolnikom ekologicznym (w swym funkcjonalnym i systemowym założeniu) winny rekompensować straty powiązane z niższą wydajnością gospodarstw prowadzonych metodami ekologicznymi, stawiając tym samym gospodarstwa ekologiczne na równym poziomie dochodowym z gospodarstwami konwencjonalnymi. Wywód ten upewnił autorów co do słuszności przyjętych założeń obliczeniowych i możliwości zastosowania tych samych wartości Standardowej Produkcji dla gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych.

Wyodrębnione 1068 gospodarstw w rozumieniu posiadanych zasobów mogłyby zostać uznane za towarowe. Skomentować należy, że do rachunku sumy Standardowej Produkcji z produkcji roślinnej wlicza się powierzchnię trwałych użytków zielonych (łąk i pastwisk), a także pasz na gruntach ornych. Choć pasze mogą znajdować nabywcę, a uprawy paszowe niezaprzeczalnie mogą też stanowić ważny element płodozmianu gospodarstw, to jednak pogłowie zwierząt w całym kraju spada. Pozostaje zatem otwartym pytanie, z jakim przeznaczeniem są produkowane pasze i czy faktycznie znajdują nabywcę. Mając na względzie powyższe autorzy analizy starali się sygnalizować (w tekście) powiązanie faktu posiadania areału pod roślinami paszowymi z potencjalną możliwością spasaniasa, jak też jednocześnie prowadzili równoległe analizę dla próby gospodarstw towarowych pomniejszonej o gospodarstwa, w których dominują pasze, a które nie wykazują ekologicznej produkcji zwierzęcej.

Należy w tym miejscu nadmienić, że przepisy dotyczące dopłat do produkcji ekologicznej przed 2014 r. nie wymagały powiązania uprawy roślin paszowych z posiadaniem zwierząt – okoliczność ta skutkowałą uprawą roślin paszowych jedynie dla dopłat (rozpowszechniało się zjawisko tzw. „ekologicznych trawnikowców”). W ewidencji gospodarstw ekologicznych z 2017 r. mogą zatem pozostawać jeszcze gospodarstwa korzystające z tego rozwiązania. Z drugiej strony trzeba mieć także na uwadze to, że przepisy i restrykcje dotyczące ekologicznego chowu zwierząt często skutkują sytuacją, w której gospodarstwo certyfikuje produkcję roślinną, natomiast utrzymywane w nim zwierzęta formalnie traktowane są jako konwencjonalne. Rozwiązanie takie pozwala rolnikowi na zagospodarowanie w obrębie swojego gospodarstwa wyprodukowanych ekologicznych pasz (lub ich sprzedaż) przy jednoczesnej możliwości stosowania antybiotyków w stadzie. Istniejąca ewidencja GIJHARS nie pozwala jednakże na wyselekcjonowanie takich przypadków, co zadecydowało o ostrożnym traktowaniu przez autorów raportu faktu specjalizacji w produkcji pasz.

Teoria ekonomiki i organizacji gospodarstw rolnych wskazuje, że gospodarstwo uznaje się za produkcyjnie ukierunkowane/wyspecjalizowane, jeżeli udział wybranej działalności w sumie wartości produktów przekracza 40%. Stosując to kryterium autorzy (pogłębiając analizę) z próby 1068 gospodarstw wykluczyli gospodarstwa, w których w strukturze sumy Standardowej Produkcji udział pasz uprawianych na gruntach ornych przekraczał 40% przy jednoczesnym braku utrzymywanych zwierząt. W efekcie z próby 1068 potencjalnie

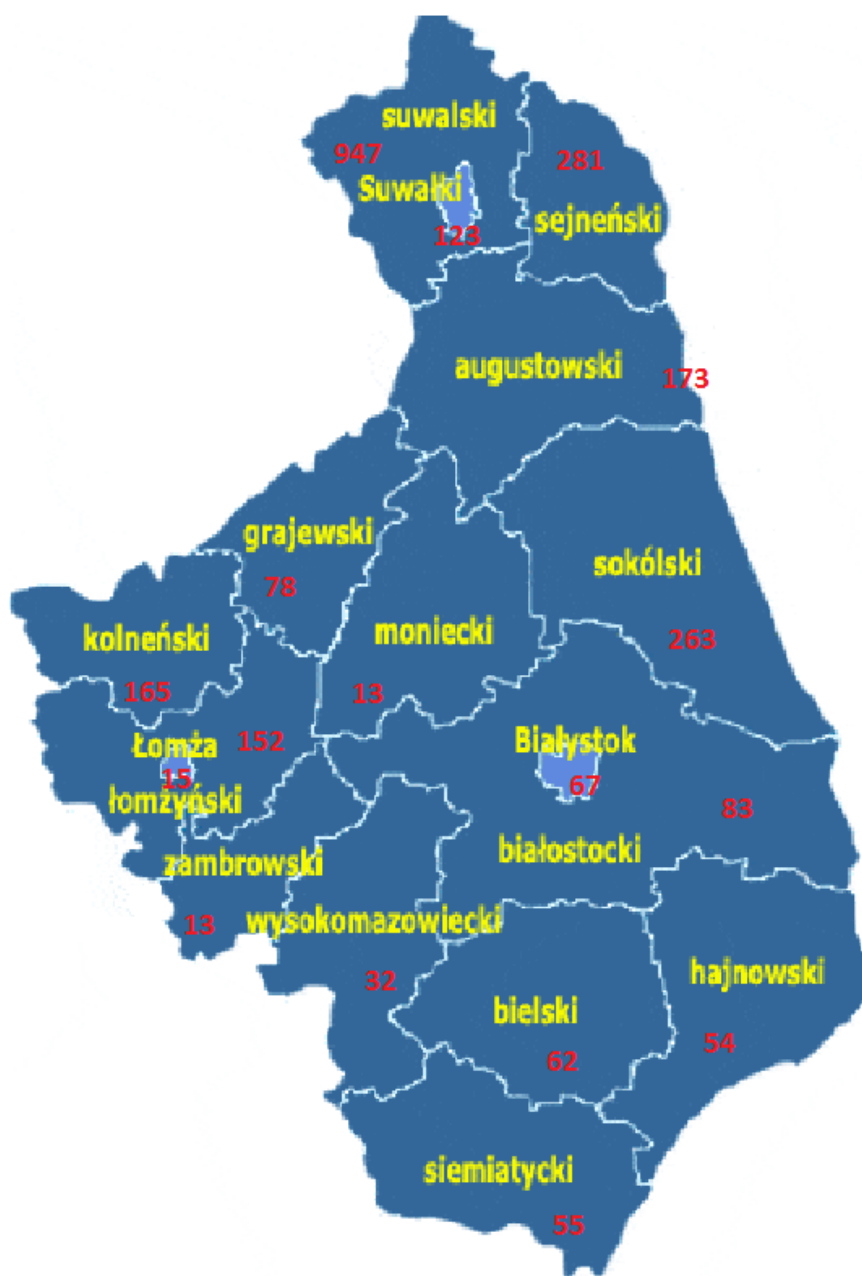
towarowych gospodarstw po odrzuceniu gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji pasz pozostało 768 obiektów.

W dalszej części analizy autorzy operować będą porównaniami obu próbek.

2.2. Ogólna charakterystyka certyfikowanej ekologicznie produkcji rolnej województwa podlaskiego

łącznie w województwie podlaskim w 2017 r na powierzchni 46,6 tys. ha gospodarzyło 2576 gospodarstw certyfikowanych ekologicznie.

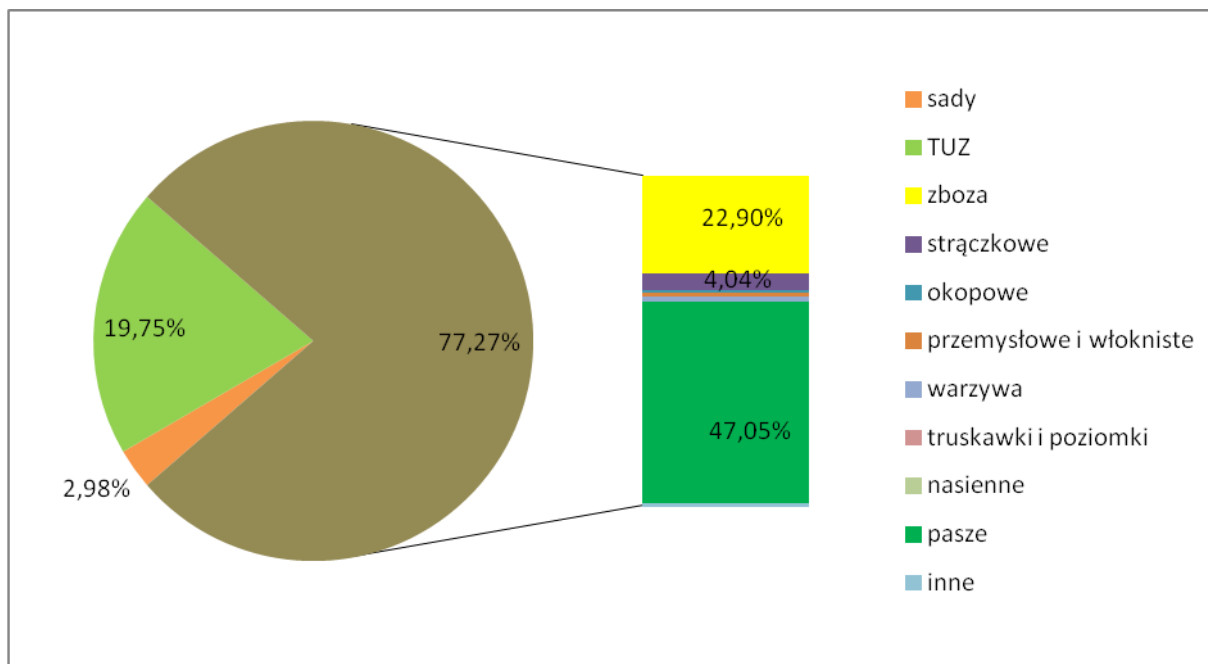
Rycina 1. Przestrzenny rozkład liczby gospodarstw certyfikowanych województwa podlaskiego - powiatami

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

W strukturze powierzchni badanych gospodarstw dominowały pola uprawne (77%), trwałe użytki zielone stanowiły 19,7%, a sady 2,9%. Zaznaczyć należy, że aż 47% użytkowanej przez certyfikowane gospodarstwa ekologiczne powierzchni (w skali województwa) stanowiły grunty obsiane uprawami paszowymi.

Rycina 2. Struktura użytków rolnych w certyfikowanych gospodarstwach ekologicznych województwa podlaskiego

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Suma szacowanej Standardowej Produkcji ze wszystkich gospodarstw certyfikowanych ekologicznie w województwie wynosiła ok. 68,4 mln PLN rocznie i w 90,1% pochodziła z produkcji roślinnej.

Za gospodarstwa potencjalnie towarowe (na podstawie posiadanych arealów upraw i wielkości stada) uznano 1068 gospodarstw użytkujące łącznie 26,4 tys. ha co pozwalałoby na uzyskanie w sumie ok. 58 mln PLN Standardowej Produkcji rocznie na województwo, z czego ponad 89% stanowiła produkcja roślinna. Należy w tym miejscu podkreślić, że aż 899 gospodarstw z tej próby (wg ewidencji GIJHARS) nie utrzymywało ekologicznych zwierząt. W 1069 certyfikowanych gospodarstwach ekologicznych województwa podlaskiego utrzymywano łącznie 1671 sztuk bydła (w tym 602 szt. ekologicznych krów mlecznych), 1118 owiec oraz 3828 kur niosek. Pozostałe gatunki zwierząt gospodarskich tylko epizodycznie występowały w gospodarstwach. Rejonem wyspecjalizowanym w chowie bydła ekologicznego (gdzie utrzymywanych było ponad 60% bydła ekologicznego z całego województwa) był powiat suwalski, w którym odnotowano jedno z najwyższych w województwie udziałów roślin paszowych w strukturze zasiewów. Należy podkreślić, że w powiecie tym utrzymywane było niemal 30% wszystkich ekologicznych krów mlecznych z województwa podlaskiego, na kolejnych miejscach uplasowały się powiat łomżyński - 20% wszystkich krów mlecznych z województwa i bielski (12%) Ekologiczna produkcja owczarska skupiona była głównie w powiatach hajnowskim i sokólskim (powiaty te skupiły ponad 2/3

pogłowa objętych certyfikatem ekologicznym w województwie podlaskim owiec - przy czym nie miało to konsekwencji w zwiększeniu udziału roślin paszowych w zasiewach. Obserwacja ta oznacza, że chów owiec opierał się głównie na paszach pozyskanych z trwałych użytków zielonych (TUZ). Należy także zaznaczyć, że 40% kur niosek ekologicznych utrzymywanych było również w dwóch powiatach - augustowskim i suwalskim

Tabela 4. Zestawienie struktury sumy Standardowej Produkcji certyfikowanych gospodarstw ekologicznych województwa podlaskiego wg powiatów

Powiat	Liczba gospodarstw towarowych z powiatu	Suma ha towarowych	Suma SO PLN	przeciętnie	Suma SO /gospodarstw o %	RAZEM SO zwierzęta	RAZEM SO rośliny	W tym		
				SO /gospodarstw o PLN				sady SO	SO TUZ	SO polowe
augustowski	59	1039,536	2194236,533	37190	100,00%	11,76%	88,24%	24,20%	0,00%	64,04%
białostocki	46	1973,32	3653120,498	79416	100,00%	15,00%	85,00%	11,87%	0,00%	73,13%
Białystok (miasto na prawach powiatu)	35	1279,27	4189059,75	119687	100,00%	2,66%	97,34%	50,43%	0,00%	46,92%
bielski	39	1102,054	3522813,18	90329	100,00%	18,74%	81,26%	16,12%	0,00%	65,14%
grajewski	21	406	981504,945	46738	100,00%	23,57%	76,43%	6,47%	0,00%	69,96%
hajnowski	37	964,015	2291747,568	61939	100,00%	5,30%	94,70%	43,65%	0,00%	51,05%
kolneński	64	1539,46	2960873,03	46264	100,00%	16,06%	83,94%	5,48%	0,00%	78,46%
łomża (miasto na prawach powiatu)	3	138,58	87875,59	29292	100,00%	0,00%	100,00%	0,00%	0,00%	100,00%
łomżyński	63	1428,298	3465617,764	55010	100,00%	28,89%	71,11%	13,17%	0,00%	57,94%
moniecki	8	183,43	1010006,765	126251	100,00%	3,34%	96,66%	1,56%	0,00%	95,09%
sejneński	86	1970,71	3075847,482	35766	100,00%	9,45%	90,55%	11,41%	0,00%	79,14%
siemiatycki	30	882,5	2255813,12	75194	100,00%	1,89%	98,11%	20,35%	0,00%	77,77%
sokółski	120	3013,807	6283389,526	52362	100,00%	4,99%	95,01%	25,31%	0,00%	69,71%
suwalski	395	9291,3605	19735090,91	49962	100,00%	10,55%	89,45%	13,78%	0,00%	75,67%
Suwałki (miasto na prawach powiatu)	41	766,669	1521221,608	37103	100,00%	1,68%	98,32%	4,79%	0,00%	93,54%
wysokomazowiecki	15	423,86	950181,68	63345	100,00%	0,21%	99,79%	70,04%	0,00%	29,76%
zambrowski	6	72,8	228642,88	38107	100,00%	0,00%	100,00%	46,34%	0,00%	53,66%
województwo	1068	26475,6695	58407042,83	54688	100,00%	10,61%	89,39%	19,36%	0,00%	70,03%

Źródło: Opracowanie własne dane GIHARS 2017

Tabela 5. Zestawienie struktury sumy powierzchni produkcyjnej certyfikowanych gospodarstw ekologicznych województwa podlaskiego wg powiatów

Etykiety wierszy	Liczba towarowych z powiatu	hektary ogół	Z tego			Z tego						
			% sady ha	% ha TUZ	% Hektary pola	% zboża ha	% ha przemysłowe	% warzywa suma ha	% strączkowe suma ha	% truskawki i poziomki ha	% pasze suma ha	
augustowski	59	100,00%	5,38%	28,76%	65,87%	24,35%	0,40%	1,29%	0,15%	0,09%	33,29%	
białostocki	46	100,00%	2,18%	25,21%	72,61%	37,52%	0,82%	0,64%	3,34%	0,01%	26,87%	
Białystok (miasto na prawach powiatu)	35	100,00%	22,72%	11,68%	65,60%	31,70%	4,56%	0,41%	4,13%	0,03%	19,63%	
bielski	39	100,00%	5,51%	20,60%	73,89%	39,13%	7,76%	1,74%	1,85%	0,95%	16,06%	
grajewski	21	100,00%	1,06%	28,06%	70,88%	30,84%	5,91%	0,18%	1,26%	0,00%	29,48%	
hajnowski	37	100,00%	9,12%	35,89%	55,00%	23,67%	3,69%	1,79%	6,91%	0,11%	13,13%	
kolneński	64	100,00%	0,72%	7,63%	91,65%	45,02%	0,01%	0,02%	0,28%	0,12%	41,21%	
Łomża (miasto na prawach powiatu)	3	100,00%	0,00%	39,64%	60,36%	25,86%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	6,88%	
łomżyński	63	100,00%	2,34%	27,42%	70,24%	44,88%	0,42%	0,69%	3,47%	0,07%	16,47%	
moniecki	8	100,00%	0,91%	13,29%	85,80%	10,82%	35,25%	3,71%	0,10%	0,00%	35,23%	
sejneński	86	100,00%	1,24%	13,37%	85,38%	31,11%	0,00%	0,37%	0,29%	0,00%	50,22%	
siemiatycki	30	100,00%	8,48%	5,35%	86,17%	31,05%	10,70%	3,45%	10,34%	0,42%	27,92%	
sokólski	120	100,00%	5,96%	20,37%	73,66%	48,86%	0,20%	1,21%	9,65%	0,56%	11,58%	
suwalski	395	100,00%	2,60%	11,62%	85,77%	21,87%	0,10%	3,03%	0,61%	0,06%	59,14%	
Suwałki (miasto na prawach powiatu)	41	100,00%	0,80%	15,92%	83,28%	20,39%	0,00%	2,23%	0,28%	0,00%	59,92%	
wysokomazowiecki	15	100,00%	27,16%	19,97%	52,87%	14,26%	0,47%	0,54%	1,47%	0,00%	27,02%	
zambrowski	6	100,00%	11,66%	7,53%	80,81%	44,93%	0,00%	0,55%	0,00%	0,14%	34,92%	
województwo	1068	100,00%	4,68%	16,76%	78,56%	31,03%	1,53%	1,74%	2,72%	0,16%	38,43%	

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Tabela 6. Liczba towarowych gospodarstw z inwentarzem żywym oraz pogłowie zwierząt gospodarskich [w szt. fizycznych] w certyfikowanych gospodarstwach ekologicznych województwa podlaskiego wg powiatów

powiat	Liczba gospodarstw	bydło	trzoda chlewna	owce	kozy	kury niośki	pozostałe drób	konie	króliki	pszczoły
augustowski	10	57	0	0	0	726	11	5	0	0
białostocki	16	144	0	19	29	322	86	7	15	0
Białystok (miasto na prawach powiatu)	4	30	0	164	0	90	0	0	0	0
bielski	9	163	0	136	0	132	0	0	5	0
grajewski	8	46	0	38	0	29	0	0	0	0
hajnowski	10	19	4	378	2	358	3	0	0	0
kolneński	2	122	0	0	0	0	0	0	0	0
łomżyński	21	214	20	8	1	172	0	0	0	104
moniecki	1	8	0	0	0	25	0	0	0	0
sejneński	10	80	0	0	6	52	0	0	0	0
siemiatycki	5	8	0	0	0	518	0	0	0	0
sokólski	18	89	0	373	0	481	33	0	25	0
suwalski	51	676	10	2	7	814	15	0	0	0
Suwałki (miasto na prawach powiatu)	3	14	0	0	0	85	1	0	0	0
wysokomazowiecki	1	1	0	0	0	24	0	0	0	0
RAZEM	169	1671	34	1118	45	3828	149	12	45	104

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Jednakże analiza struktury składowych powierzchni produkcji roślinnej (tabela 5) wskazuje na znaczny udział upraw paszowych na gruntach ornych. O ile w skali wszystkich (2576) gospodarstw certyfikowanych województwa zasiewy pasz pokrywały 47% powierzchni o tyle, w próbie (1068) gospodarstw uznawanych za towarowe udział ten wynosił ponad 38% w skali całego województwa. Główną składową areału gruntów ornych przeznaczonych pod zasiewy roślin paszowych stanowiły zasiewy traw.

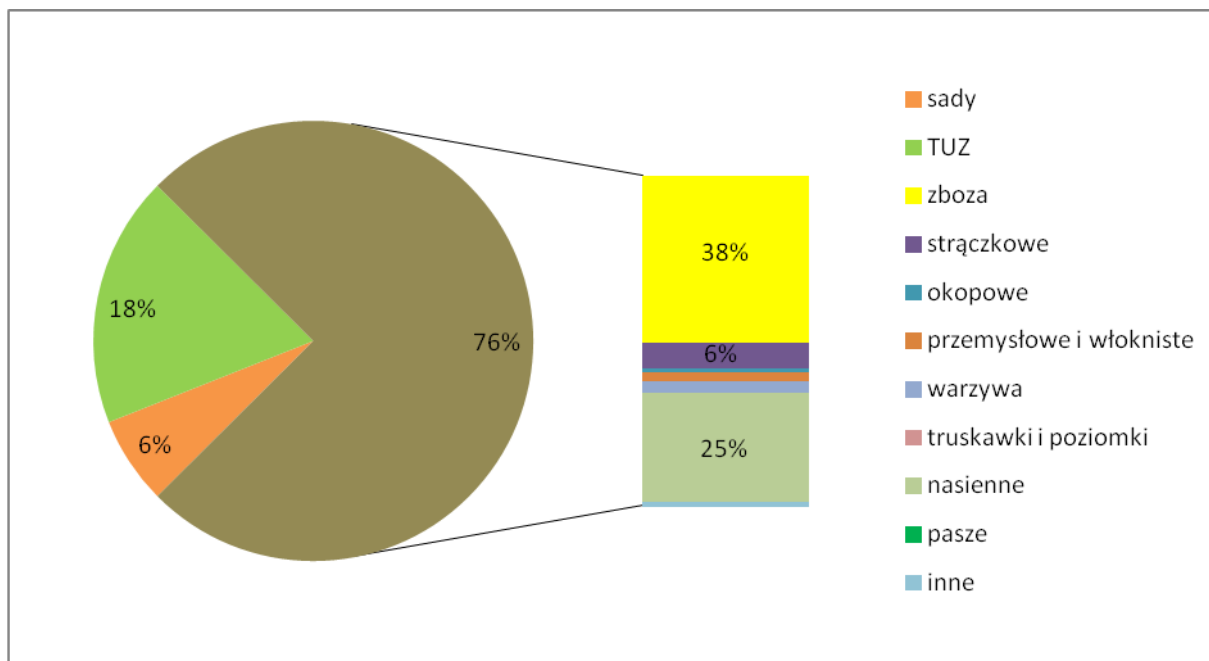
Tabela 7. Przeciętny udział powierzchni obsianej trawami na gruntach ornych (GO) w powierzchni użytków rolnych (UR) towarowego gospodarstwa ekologicznego wg powiatów (próbą 1068)

Powiat	Średni udział traw w areale ogółem
augustowski	20,32%
białostocki	6,77%
Białystok (miasto na prawach powiatu)	8,31%
bielski	1,27%
grajewski	1,26%
hajnowski	0,00%
kolneński	4,68%
Łomża (miasto na prawach powiatu)	1,12%
łomżyński	3,10%
moniecki	21,15%
sejneński	26,40%
siemiatycki	2,83%
sokółski	0,60%
suwalski	29,01%
Suwałki (miasto na prawach powiatu)	42,87%
wysokomazowiecki	1,99%
zambrowski	14,79%
Województwo	17,14%

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Jedynie 562 z 1068 gospodarstw uznanych za towarowe nie posiadało żadnego areалу gruntów ornych obsianego trawami. Dla porównania w 30 gospodarstwach z 1068 udział traw na gruntach ornych wynosił ponad 90%, a jedynie jedno z tych 30 gospodarstw utrzymywało bydło, podczas gdy pozostałe 29 nie posiadało wcale produkcji zwierzęcej (12 z tych 30 gospodarstw znajdowało się w powiecie suwalskim, a 6 w powiecie miasto Suwałki). Fakt ten skłonił autorów do równoległego prowadzenia analizy dla próby gospodarstw towarowych oczyszczonej z gospodarstw nieposiadających zwierząt przy równoczesnym wyspecjalizowaniu w produkcji upraw paszowych. Oczyszczona próba, jak pokazano już w podrozdziale 2.1., liczyła 768 gospodarstw.

Rycina 3. Struktura użytków rolnych w towarowych certyfikowanych gospodarstwach ekologicznych województwa podlaskiego (bez gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji pasz)

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

W wyodrębnionej próbie 786 towarowych gospodarstw certyfikowanych udział sadów w powierzchni użytków rolnych stanowił 6%, trwałych użytków zielonych 18%, zaś gruntów ornyczych 76%. W zasiewach na gruntach ornyczych dominowały zboża (38%) oraz uprawy produkujące materiał rozmnożeniowy (nasiona i sadzonki 25%).

2.3. Zestawienie przestrzenne lokalizacji towarowej certyfikowanej produkcji ekologicznej wg powiatów

Powiat augustowski

Rycina 4. Gminy powiatu Augustowskiego

Tabela 8. Rozkład przestrzenny liczby gospodarstw certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat augustowski

augustowski	Ogół certyfikowanych gospodarstw	Gospodarstwa potencjalnie towarowe	Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji innej niż pasze
Augustów (gmina miejska)	19	7	3
Augustów (gmina wiejska)	10	3	2
Bargłów Kościelny (gmina wiejska)	17	7	6
Lipsk (gmina miejsko-wiejska)	34	14	13
Lipsk (obszar wiejski)	2	1	1
Nowinka (gmina wiejska)	47	14	8
Płaska (gmina wiejska)	4	2	1
Sztabin (gmina wiejska)	40	11	8
Powiat	173	59	42

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

W powiecie Augustowskim na 173 certyfikowane gospodarstwa ekologiczne przypadało 59 gospodarstw uznanych za potencjalnie towarowe, które łącznie użytkowały 1039,5 ha. Standardowa Produkcja (SO) przypadająca na jedno gospodarstwo towarowe wynosiła przeciętnie 37190 PLN/rok. Udział produkcji roślinnej w sumie Standardowej Produkcji z 59 badanych gospodarstw wynosił 88% a produkcji zwierzęcej 12%.

Głównym kierunkiem towarowej produkcji roślinnej były uprawy polowe zajmujące 65% areалу oraz sady 5% areалу. Wśród powierzchni upraw polowych dominowały zboża i uprawy przeznaczone na pasze (odpowiednio 24% i 33%).

Pogłębiona analiza towarowości badanych gospodarstw wskazuje, że 17 z 59 gospodarstw osiągało ponad 40% sumy Standardowej Produkcji (SO) z powierzchni upraw paszowych. Pozostałe 42 gospodarstwa użytkowały łącznie 698 ha wytwarzając w sumie 1734099 PLN Standardowej Produkcji. W większości gminy powiatu augustowskiego wyspecjalizowane były w polowej produkcji roślinnej. Na tym tle odznaczała się Augustów (gmina wiejska) gdzie 64% produkcji pochodziło z produkcji sadowniczej. Wśród specjalizacji w uprawach roślin polowych dominowały zboża (zwłaszcza w gminie miejsko-wiejskiej Lipsk i gminie Płaska) wyjątkiem był Lipsk (obszar wiejski) wyspecjalizowany w produkcji warzyw. Należy jednak pamiętać, że w przypadku małej liczebności gospodarstw towarowych w danej gminie wyspecjalizowanie pojedynczych gospodarstw decydowało o wynikach specjalizacji całej gminy

Tabela 9. Zestawienie struktury sumy Standardowej Produkcji certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiatu augustowskiego (próba 42 gospodarstw).

	SO	zwierzęta	pole	sady	zboża	strączkowe	okopowe	przemysłowe i włókniste	warzywa	truskawki i poziomki	nasienniki	pasze
Augustów (gmina miejska)	100,00 %	37,30%	50,07%	12,63%	11,09 %	22,89%	8,60%	0,00%	0,15%	0,00%	0,00%	7,33 %
Augustów (gmina wiejska)	100,00 %	7,86%	28,18%	63,96%	4,07%	0,00%	1,30%	14,81%	0,40%	0,00%	0,00%	7,60 %
Bargłów Kościelny (gmina wiejska)	100,00 %	4,21%	60,99%	34,81%	6,61%	5,55%	6,52%	0,00%	35,04%	0,85%	0,00%	6,42 %
Lipsk (gmina miejsko-wiejska)	100,00 %	7,02%	78,77%	14,21%	62,20 %	0,00%	9,97%	0,00%	0,37%	0,35%	0,00%	5,87 %
Lipsk (obszar wiejski)	100,00 %	0,00%	93,60%	6,40%	3,11%	0,00%	4,05%	18,22%	52,40%	7,91%	0,00%	7,91 %
Nowinka (gmina wiejska)	100,00 %	26,71%	44,78%	28,51%	25,66 %	9,29%	3,09%	0,00%	3,08%	0,02%	0,00%	3,64 %
Płaska (gmina wiejska)	100,00 %	0,00%	100,00 %	0,00%	95,62 %	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	4,38 %
Sztabin (gmina wiejska)	100,00 %	24,02%	42,66%	33,32%	21,75 %	7,19%	7,79%	0,00%	1,39%	0,00%	0,00%	4,53 %
Powiat	100,00 %	14,88%	55,23%	29,89%	25,61 %	5,30%	5,96%	2,63%	9,57%	0,58%	0,00%	5,58 %

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Powiat białostocki

Rycina 5. Gminy powiatu białostockiego

Tabela 10. Rozkład przestrzenny liczby gospodarstw certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat białostocki oraz Białystok miasto na prawach powiatu

	Ogół certyfikowanych gospodarstw	Gospodarstwa potencjalnie towarowe	Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji innej niż pasze
Białystok (gmina miejska)	69	35	32
Choroszcz (gmina miejsko-wiejska)	1	1	1
Choroszcz (obszar wiejski)	3	2	2
Czarna Białostocka (gmina miejsko-wiejska)	8	2	2
Czarna Białostocka (miasto)	2	1	1
Czarna Białostocka (obszar wiejski)	2	2	2
Dobrzyniewo Duże (gmina wiejska)	4	1	1
Gródek (gmina wiejska)	9	5	5
Juchnowiec Kościelny (gmina wiejska)	8	5	5
Łapy (obszar wiejski)	1	0	0
Michałowo (gmina miejsko-wiejska)	10	4	4
Poświętne (gmina wiejska)	1	1	1
Supraśl (gmina miejsko-wiejska)	4	3	2
Supraśl (miasto)	1		
Supraśl (obszar wiejski)	4	2	2
Turośń Kościelna (gmina wiejska)	1	0	0
Tykocin (gmina miejsko-wiejska)	2	1	1
Tykocin (obszar wiejski)	1	1	1
Wasilków (gmina miejsko-wiejska)	7	5	1
Wasilków (obszar wiejski)	1	0	0
Zabłudów (gmina miejsko-wiejska)	3	2	2
Zabłudów (obszar wiejski)	8	8	8
powiat	150	81	73

Źródło: Opracowanie własne dane GIHARS 2017

W powiecie białostockim w 2017 r. było 150 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych gospodarujących na 4702 ha użytków rolnych. Za gospodarstwa potencjalnie towarowe uznano 81 gospodarstw a przeciętna wartość Standardowej Produkcji gospodarstwa towarowego wynosiła 96817 PLN/gospodarstwo

Pogłębiona analiza towarowości wykazała, że 8 z 81 gospodarstw potencjalnie towarowych wyspecjalizowanych jest w produkcji pasz. Pozostałe gospodarstwa potencjalnie towarowe specjalizowały się w produkcji polowej. Należy zaznaczyć, że poza gminą Białystok w pozostałych gminach powiatu gospodarstwa ekologiczne były dosyć rozproszone. W gminie miejskiej Białystok dominującym kierunkiem produkcji ekologicznej (mierzoną udziałem w sumie Standardowej Produkcji) była działalność sadownicza. Na tle całego powiatu odznaczała się ponad 40% udziałem produkcji zwierzęcej w sumie Standardowej Produkcji gmina Juchnowiec Kościelny za sprawą dwóch gospodarstw utrzymujących bydło ekologiczne.

Tabela 11. Zestawienie struktury sumy Standardowej Produkcji certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiatu białostockiego i miasta Białystok (próba 73 gospodarstw).

			zwierzęta	pole	sady	zboża	strączkowe	okopowe	przemysłowe i włókniste	warzywa	truskawki i poziomki	nasienne	pasze
Białystok (gmina miejska)	100,00%	2,84%	43,34%	53,83%	20,98%	3,02%	1,01%	15,01%	1,56%	0,13%	0,00%	1,62%	
Choroszcz (gmina miejsko-wiejska)	100,00%	0,00%	100,00%	0,00%	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Choroszcz (obszar wiejski)	100,00%	0,58%	53,72%	45,70%	16,58%	0,00%	10,74%	0,00%	26,40%	0,00%	0,00%	0,00%	
Czarna Białostocka (gmina miejsko-wiejska)	100,00%	0,00%	93,07%	6,93%	81,19%	0,00%	11,24%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,64%	
Czarna Białostocka (miasto)	100,00%	0,00%	100,00%	0,00%	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Czarna Białostocka (obszar wiejski)	100,00%	0,00%	100,00%	0,00%	92,78%	0,00%	7,22%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Dobrzyniewo Duże (gmina wiejska)	100,00%	9,60%	90,40%	0,00%	60,42%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	29,98%	
Gródek (gmina wiejska)	100,00%	31,68%	65,71%	2,61%	49,79%	0,77%	1,64%	0,00%	13,52%	0,00%	0,00%	0,00%	
Juchnowiec Kościelny (gmina wiejska)	100,00%	41,31%	58,31%	0,38%	47,33%	0,00%	9,27%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,71%	
Michałowo (gmina miejsko-wiejska)	100,00%	11,15%	72,43%	16,42%	47,75%	16,73%	0,00%	0,00%	7,37%	0,00%	0,00%	0,58%	
Poświętne (gmina wiejska)	100,00%	0,00%	100,00%	0,00%	34,21%	0,00%	5,18%	54,12%	0,00%	0,00%	0,00%	6,49%	
Supraśl (gmina miejsko-wiejska)	100,00%	0,00%	100,00%	0,00%	6,26%	2,04%	7,50%	84,21%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Supraśl (obszar wiejski)	100,00%	14,19%	85,81%	0,00%	85,81%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Tykocin (gmina miejsko-wiejska)	100,00%	24,74%	51,33%	23,93%	47,69%	0,00%	3,64%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Tykocin (obszar wiejski)	100,00%	0,00%	0,00%	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Wasilków (gmina miejsko-wiejska)	100,00%	0,00%	100,00%	0,00%	84,95%	0,00%	0,00%	0,00%	0,32%	0,00%	0,00%	14,72%	
Zabłudów (gmina miejsko-wiejska)	100,00%	9,77%	88,85%	1,38%	8,42%	15,04%	65,39%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Zabłudów (obszar wiejski)	100,00%	7,91%	69,64%	22,45%	36,07%	0,92%	1,22%	0,32%	24,78%	0,53%	0,00%	5,81%	
Suma końcowa	100,00%	9,08%	55,87%	35,05%	33,38%	2,68%	3,55%	9,97%	3,45%	0,10%	0,00%	2,74%	

Źródło: Opracowanie własne dane GIHARS 2017

Powiat bielski

Rycina 6. Gminy powiat bielskiego

Tabela 12. Rozkład przestrzenny liczby gospodarstw certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat bielski

bielski	Ogół certyfikowanych gospodarstw	Gospodarstwa potencjalnie towarowe	Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji innej niż pasze
Bielsk Podlaski (gmina miejska)	28	18	17
Bielsk Podlaski (gmina wiejska)	17	12	12
Boćki (gmina wiejska)	6	5	5
Brańsk (gmina wiejska)	4	2	2
Orla (gmina wiejska)	1	0	0
Wyszki (gmina wiejska)	6	2	2
Powiat	62	39	38

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

W powiecie bielskim w 2017 roku odnotowano 62 certyfikowane gospodarstwa ekologiczne gospodarujące na 1412 ha użytków rolnych o łącznej sumie Standardowej Produkcji ok. 3694382 PLN.

Jako potencjalnie towarowe uznano 39 z 62 gospodarstw, produkujące łącznie na 1102 ha użytków rolnych i uzyskujące przeciętnie 90329 PLN/gospodarstwo Standardowej Produkcji. 81% produkcji pochodziło z produkcji roślinnej.

Pogłębiona analiza towarowości wykazała, że 1 z 39 gospodarstw było wyspecjalizowane w produkcji pasz. Większość ekologicznych gospodarstw towarowych umiejscowiona była w gminach Bielsk Podlaski (miejskiej i wiejskiej). W gminach Boćki, Brańsk i Wyszki w strukturze produkcji dominowała produkcja zwierzęca, podczas gdy dominująca w całym powiecie była produkcja roślinna. Należy zaznaczyć, że w przypadku gmin Boćki i Brańsk wielkość

utrzymywanego przez 1 gospodarstwo stada bydła wynosiła odpowiednio ponad 70 i ponad 30 sztuk, podczas gdy w gminie Wyszki utrzymywane stado bydła nie przekraczała 10 sztuk. (zaznaczyć należy, że stado z gminy Boćki jest stadem, w którym połowa zwierząt utrzymywana jest z przeznaczeniem na rzeź podczas gdy w gospodarstwie w Brańsku wiodący jest kierunek mleczny – 22 krowy). Wprawdzie wartość produkcji owczarskiej nie stanowi znacznego udziału w Standardowej Produkcji całego powiatu to należy zaznaczyć, że w gminie wiejskiej Bielsk Podlaski znajduje się gospodarstwo utrzymujące ponad 130 szt. owiec.

Tabela 13. Zestawienie struktury sumy Standardowej Produkcji certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiatu bielskiego (próba 38 gospodarstw).

			zwierzęta	pole	sady	zboża	strączkowe	okopowe	przemysłowe i włókniste	warzywa	truskawki i poziomki	nasienniki	pasze
Bielsk Podlaski (gmina miejska)	100,00%	2,30%	77,40%	20,30%	24,62%	2,73%	1,54%	21,67%	16,12%	5,18%	0,00%	5,54%	
Bielsk Podlaski (gmina wiejska)	100,00%	10,97%	70,40%	18,62%	45,43%	2,10%	8,56%	6,27%	3,04%	2,48%	0,00%	2,52%	
Boćki (gmina wiejska)	100,00%	68,71%	27,55%	3,74%	11,28%	0,84%	2,53%	10,23%	1,90%	0,06%	0,00%	0,71%	
Brańsk (gmina wiejska)	100,00%	78,25%	20,13%	1,62%	7,68%	0,00%	0,84%	0,00%	7,78%	1,30%	0,00%	2,53%	
Wyszki (gmina wiejska)	100,00%	71,42%	28,58%	0,00%	28,58%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Suma końcowa	100,00%	18,87%	64,91%	16,22%	25,64%	2,13%	2,87%	15,49%	11,04%	3,67%	0,00%	4,06%	

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Powiat grajewski

Rycina 7. Gminy powiatu grajewskiego

Tabela 14. Rozkład przestrzenny liczby gospodarstw certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat grajewski

	Ogół certyfikowanych gospodarstw	Gospodarstwa potencjalnie towarowe	Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji innej niż pasze
grajewski			
Grajewo (gmina miejska)	1	0	0
Grajewo (gmina wiejska)	29	10	8
Radziłów (gmina wiejska)	15	4	4
Rajgród (gmina miejsko-wiejska)	14	4	4
Szczuczyn (gmina miejsko-wiejska)	8	1	1
Szczuczyn (obszar wiejski)	1	0	0
Wąsosz (gmina wiejska)	10	2	2
Powiat	78	21	19

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

W powiecie grajewskim w 2017 r. było 78 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych gospodarujących łącznie na 1312 ha i wytwarzających w sumie 1405111 PLN Standardowej Produkcji. Za potencjalnie towarowe w powiecie tym uznano 21 gospodarstw użytkujących razem 406 ha o przeciętnej Standardowej Produkcji 46738 PLN/gospodarstwo. Udział produkcji roślinnej w Standardowej Produkcji gospodarstw potencjalnie towarowych wynosił 76%

Pogłębiona analiza towarowości wykazała, że 19 z 21 gospodarstw posiada inną specjalizację niż produkcja pasz. W gminie Grajewo oraz Wąsosz głównym kierunkiem produkcji są zboża. Jedyne gospodarstwo ekologiczne towarowe w gminie Szczuczyn specjalizuje się w produkcji roślin oleistych (np. lnu). W gminie Rajgród ponad 40% udział produkcji zwierzęcej w Standardowej Produkcji wygenerowany jest przez jedno gospodarstwo utrzymujące ponad 30 sztuk bydła.

Tabela 15. Zestawienie struktury sumy Standardowej Produkcji certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiatu grajewskiego (próbna 19 gospodarstw).

	SO	zwierzęta	pole	sady	zboża	strączkowe	okopowe	przemysłowe i włókniste	warzywa	truskawki i poziomki	nasienniki	pasze
Grajewo (gmina wiejska)	100,00 %	9,16%	85,20%	5,64%	48,55 %	0,34%	0,80%	35,31%	0,00%	0,00%	0,00%	0,20 %
Radziłów (gmina wiejska)	100,00 %	30,20%	69,80%	0,00%	26,88 %	37,76%	5,16%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00 %
Rajgród (gmina miejsko-wiejska)	100,00 %	42,96%	44,77%	12,27%	9,55%	0,00%	1,17%	31,01%	3,03%	0,00%	0,00%	0,00 %
Szczuczyn (gmina miejsko-wiejska)	100,00 %	0,00%	100,00 %	0,00%	14,75 %	0,00%	0,00%	85,25%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00 %
Wąsosz (gmina wiejska)	100,00 %	21,78%	78,22%	0,00%	62,55 %	6,31%	0,00%	9,36%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00 %
powiat	100,00 %	25,52%	67,48%	7,01%	30,00 %	4,94%	1,37%	29,90%	1,21%	0,00%	0,00%	0,07 %

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Powiat hajnowski

Rycina 8. Gminy powiatu hajnowskiego

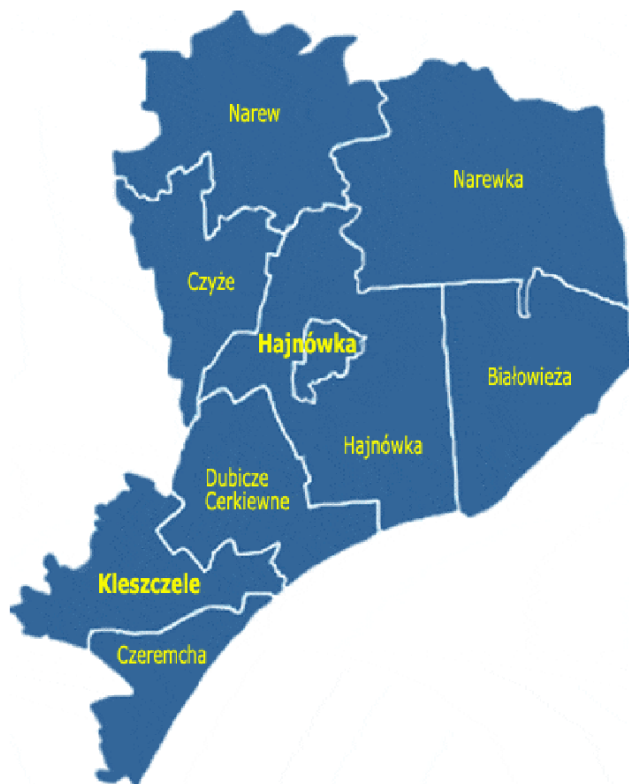

Tabela 16. Rozkład przestrzenny liczby gospodarstw certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat hajnowski

hajnowski	Ogół certyfikowanych gospodarstw	Gospodarstwa potencjalnie towarowe	Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji innej niż pasze
Białowieża (gmina wiejska)	1	0	0
Czeremcha (gmina wiejska)	11	7	7
Czyże (gmina wiejska)	2	2	2
Dubicze Cerkiewne (gmina wiejska)	4	3	3
Hajnówka (gmina miejska)	8	6	6
Hajnówka (gmina wiejska)	6	6	6
Kleszczele (gmina miejsko-wiejska)	2	0	0
Kleszczele (miasto)	1	1	1
Kleszczele (obszar wiejski)	12	7	7
Narew (gmina wiejska)	1	1	1
Narewka (gmina wiejska)	6	4	3
Powiat	54	37	36

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

W powiecie hajnowskim w 2017 r było 54 certyfikowane gospodarstwa ekologiczne użytkujące 1189 ha o łącznej Standardowej Produkcji 2393357 PLN.

37 gospodarstw użytkujących łącznie 964 ha i wytwarzających przeciętnie 61939 PLN/gospodarstwo Standardowej Produkcji uznano za potencjalnie towarowe, przy czym 1 z

nich specjalizowało się w produkcji pasz. Należy zauważyć, że powiat hajnowski jest jednym z nielicznych w województwie podlaskim, w którym występuje specjalizacja sadownicza - zwłaszcza w gminach Dubicze i Czyże, gdzie udział sadów w sumie Standardowej Produkcji przekroczył 70%. Gospodarstwa tam położone prowadziły zróżnicowaną produkcję owoców takich jak jabłka, śliwki, grusze i maliny, uzupełniając swoją ofertę o asortyment warzyw. W gminie Narewka i na obszarze gminy wiejskiej Kleszczele udział produkcji zwierzęcej w Standardowej Produkcji wprawdzie nie przekracza 40% (co nie pozwala mówić o wyspecjalizowaniu) jednakże gminy te odbiegają od reszty powiatu udziałem produkcji zwierzęcej, a to za sprawą utrzymywanych tam owiec. W gminie Kleszczele jeden z hodowców utrzymuje ich ponad 100 szt. Jednakże największym stadem (ponad 130 szt.) owiec w skali powiatu odznacza się jedno gospodarstwo w gminie wiejskiej Hajnówka, która jako całość wyspecjalizowana jest jednakże w produkcji polowej i sadowniczej

Tabela 17. Zestawienie struktury sumy Standardowej Produkcji certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiatu hajnowskiego (próba 36 gospodarstw).

	SO	zwierzęta	pole	sady	zboża	strączkowe	okopowe	przemysłowe i włókniste	warzywa	truskawki i poziomki	nasienniki	pasze
Czeremcha (gmina wiejska)	100,00 %	0,00%	88,88%	11,12%	72,77 %	3,15%	2,21%	0,20%	10,54%	0,00%	0,00%	0,00 %
Czyże (gmina wiejska)	100,00 %	0,00%	21,09%	78,91%	0,00%	6,71%	0,03%	0,00%	14,35%	0,00%	0,00%	0,00 %
Dubicze Cerkiewne (gmina wiejska)	100,00 %	5,97%	18,48%	75,55%	4,83%	0,00%	2,07%	0,00%	11,58%	0,00%	0,00%	0,00 %
Hajnówka (gmina miejska)	100,00 %	0,06%	71,21%	28,73%	23,09 %	0,22%	1,80%	42,29%	3,46%	0,17%	0,00%	0,17 %
Hajnówka (gmina wiejska)	100,00 %	2,18%	50,03%	47,79%	12,93 %	12,08%	1,81%	5,36%	17,58%	0,13%	0,00%	0,13 %
Kleszczele (miasto)	100,00 %	4,63%	95,37%	0,00%	49,30 %	2,52%	24,25%	0,00%	19,29%	0,00%	0,00%	0,00 %
Kleszczele (obszar wiejski)	100,00 %	11,10%	38,82%	50,08%	29,16 %	0,74%	1,89%	1,24%	5,79%	0,00%	0,00%	0,00 %
Narew (gmina wiejska)	100,00 %	0,00%	95,19%	4,81%	95,19 %	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00 %
Narewka (gmina wiejska)	100,00 %	35,05%	58,78%	6,17%	3,58%	5,32%	3,71%	26,12%	20,05%	0,00%	0,00%	0,00 %
Powiat	100,00 %	5,35%	50,57%	44,07%	21,94 %	4,89%	2,13%	9,83%	11,66%	0,06%	0,00%	0,06 %

Źródło: Opracowanie własne dane GIHARS 2017

Powiat kolneński

Rycina 9. Gminy powiatu kolneńskiego

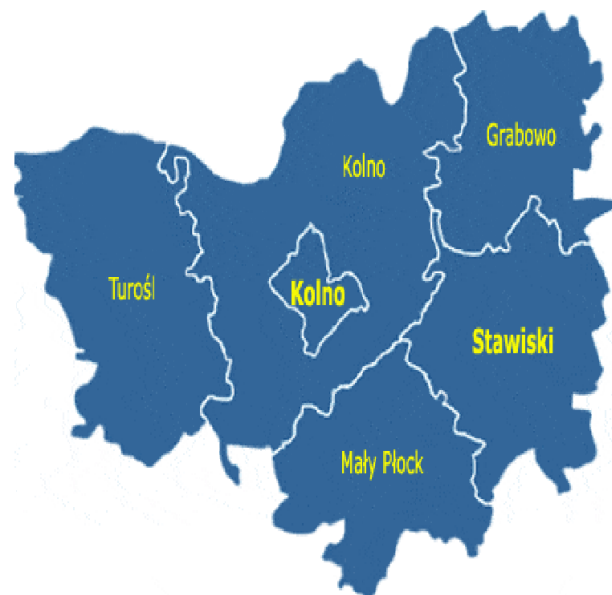

Tabela 18. Rozkład przestrzenny liczby gospodarstw certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat kolneński

kolneński	Ogół certyfikowanych gospodarstw	Gospodarstwa potencjalnie towarowe	Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji innej niż pasze
Grabowo (gmina wiejska)	6	2	1
Kolno (gmina miejska)	3	2	1
Kolno (gmina wiejska)	107	44	36
Mały Płock (gmina wiejska)	22	7	5
Stawiski (gmina miejsko-wiejska)	23	7	4
Stawiski (obszar wiejski)	3	1	1
Turośl (gmina wiejska)	1	1	1
Powiat	165	64	49

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

W powiecie kolneńskim w 2017 r było 165 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych użytkujących 2728 ha i wytwarzających w sumie 3647213 PLN Standardowej Produkcji. Ponad 64% gospodarstw zlokalizowanych było w gminie Kolno.

Za potencjalnie towarowe uznano 64 gospodarstwa użytkujące łącznie 1539 ha i wytwarzających średnio 46264 PLN/gospodarstwo Standardowej Produkcji. W strukturze produkcji dominowała produkcja roślinna 84%.

Pośród gospodarstwa potencjalnie towarowych 15 ukierunkowanych było na produkcję pasz. Pozostałe gospodarstwa towarowe użytkowały łącznie 1136 ha. Dominującym kierunkiem produkcji w powiecie były zboża stanowiące 58% sumy standardowej Produkcji. Wyjątkiem był znaczny udział procentowy produkcji zwierzęcej w wynikach gospodarstw z gmin Turośl i Mały Płock. Należy jednak podkreślić, że mała liczebność ekologicznych gospodarstw towarowych w tych gminach powodowała, że obecność jednego bardzo wyspecjalizowanego gospodarstwa hodowlanego zmieniała wyniki dla całej gminy.

Tabela 19. Zestawienie struktury sumy Standardowej Produkcji certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiatu kolneńskiego (próba 49 gospodarstw).

			zwierze ta	pole	sady	zboza	strączkow e	okopow e	przemysłow e i włókniste	warzyw a	truskawk i i poziomki	nasienn e	pasze
Grabowo (gmina wiejska)	100,00 %	0,00%	98,54%	1,46%	52,17%	11,96%	34,40%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Kolno (gmina miejska)	100,00 %	0,00%	100,00 %	0,00%	100,00 %	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Kolno (gmina wiejska)	100,00 %	0,00%	88,77%	11,23%	76,13%	6,17%	3,33%	0,09%	0,56%	0,09%	0,00%	2,40%	
Mały Płock (gmina wiejska)	100,00 %	71,02%	28,46%	0,52%	16,59%	8,97%	1,30%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,60%	
Stawiski (gmina miejsko- wiejska)	100,00 %	0,00%	100,00 %	0,00%	88,13%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	11,87 %	
Stawiski (obszar wiejski)	100,00 %	0,00%	100,00 %	0,00%	100,00 %	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Turośl (gmina wiejska)	100,00 %	99,18%	0,82%	0,00%	0,00%	0,00%	0,82%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	
Powiat	100,00 %	22,42%	70,60%	6,97%	58,95%	5,92%	2,70%	0,05%	0,34%	0,06%	0,00%	2,58%	

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Powiat łomżyński i miasto Łomża

Rycina 10. Gminy powiatu łomżyńskiego

Tabela 20. Rozkład przestrzenny liczby gospodarstw certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat łomżyński oraz Łomża miasto na prawach powiatu

łomżyński	Ogół certyfikowanych gospodarstw	Gospodarstwa potencjalnie towarowe	Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji innej niż pasze
Jedwabne (gmina miejsko-wiejska)	15	8	7
Jedwabne (miasto)	1	0	0
Jedwabne (obszar wiejski)	10	3	3
Łomża (gmina miejska)	6	2	2
Łomża (gmina wiejska)	48	12	11
Miastkowo (gmina wiejska)	8	2	0
Nowogród (gmina miejsko-wiejska)	3	0	0
Nowogród (obszar wiejski)	1	0	2
Piątnica (gmina wiejska)	39	20	20
Przytuły (gmina wiejska)	7	1	1
Śniadowo (gmina wiejska)	7	5	3
Wizna (gmina wiejska)	13	8	8
Zbójna (gmina wiejska)	9	5	5
Suma końcowa	167	66	62

Źródło: Opracowanie własne dane GIHARS 2017

W powiecie łomżyńskim oraz w powiecie łomża - miasto na prawach powiatu, łącznie w 2017 r. występowało 167 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych użytkujących 2502 ha i wytwarzających razem 4164794 PLN Standardowej Produkcji. Największymi skupiskami certyfikowanych gospodarstw ekologicznych były gminy Łomża (gmina wiejska) i Piątnica.

Za potencjalnie towarowe uznano 66 gospodarstwa o łącznej powierzchni użytków rolnych 1567 ha i przeciętnej rocznej Standardowej Produkcji 53841 PLN/gospodarstwo. 4 z tych gospodarstw wyspecjalizowane były w produkcji pasz.

Pozostałe ekologiczne gospodarstwa towarowe powiatu łomżyńskiego użytkowały razem 1272 ha. W skali całego powiatu udział produkcji roślinnej i zwierzęcej w sumie Standardowej Produkcji był zbliżony. W gminach Wizna i Zbójna dominującym kierunkiem specjalizacji była produkcja zwierzęca (przy czym wielkości utrzymywanego stada w dwóch największych przypadkach nie przekraczały 40 szt. bydła ogółem). Bydło było utrzymywane głównie ukierunkowaniem na produkcję mleka – ale stada krów mlecznych nie przekraczały 20 szt. na gospodarstwo. Natomiast w Jedwabnem, Łomży, Miastkowie i Piątnicy przeważała produkcja roślinna - głównie zboża. W gminie wiejskiej Łomża odnotowano 51% udział produkcji sadowniczej w sumie Produkcji Standardowej – wynik ten był spowodowany faktem, że spośród badanych 11 gospodarstw tej gminy jedno było wysoce ukierunkowane na produkcję jabłek. Ponad 20 ha sadów zapewniło temu gospodarstwu ponad 5,6 razy większą sumę Standardowej Produkcji niż przeciętna dla 11 gospodarstw tej gminy.

Tabela 21. Zestawienie struktury sumy Standardowej Produkcji certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat łomżyński oraz Łomża miasto na prawach powiatu (próba 62 gospodarstw).

	SO	zwierzęta	pole	sady	zboża	strączkowe	okopowe	przemysłowe i włókniste	warzywa	truskawki i poziomki	nasienniki	pasze
Jedwabne (gmina miejsko-wiejska)	100,00%	0,00%	98,64%	1,36%	86,04%	5,12%	2,76%	0,40%	2,34%	0,43%	0,00%	1,55%
Jedwabne (obszar wiejski)	100,00%	6,27%	78,28%	15,45%	27,98%	10,58%	2,91%	0,00%	26,67%	5,07%	0,00%	5,07%
Łomża (gmina miejska)	100,00%	0,00%	100,00%	0,00%	92,51%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	7,49%
Łomża (gmina wiejska)	100,00%	6,84%	41,69%	51,47%	30,82%	1,79%	0,00%	9,08%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Miastkowo (gmina wiejska)	100,00%	0,00%	99,11%	0,89%	96,29%	0,10%	0,00%	0,12%	1,28%	0,66%	0,00%	0,66%
Piątnica (gmina wiejska)	100,00%	12,13%	79,85%	8,02%	41,93%	1,05%	23,88%	0,00%	8,28%	0,19%	0,00%	4,51%
Przytuły (gmina wiejska)	100,00%	49,80%	50,20%	0,00%	11,94%	0,00%	5,81%	0,00%	32,45%	0,00%	0,00%	0,00%
Śniadowo (gmina wiejska)	100,00%	44,53%	51,19%	4,28%	48,44%	0,00%	2,75%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Wizna (gmina wiejska)	100,00%	65,61%	34,12%	0,27%	23,14%	0,77%	5,20%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	5,01%
Zbójna (gmina wiejska)	100,00%	93,15%	0,89%	5,96%	0,49%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,40%
Powiat	100,00%	29,15%	57,57%	13,28%	38,61%	1,98%	7,44%	1,74%	4,87%	0,36%	0,00%	2,56%

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Powiat moniecki

Rycina 11. Gminy powiatu monieckiego

Tabela 22. Rozkład przestrzenny liczby certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat moniecki

	Ogół certyfikowanych gospodarstw	Gospodarstwa potencjalnie towarowe	Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji innej niż pasze
moniecki			
Goniądz (gmina miejsko-wiejska)	5	4	2
Goniądz (obszar wiejski)	1	1	1
Jasionówka (gmina wiejska)	1	1	1
Jaświły (gmina wiejska)	2	0	0
Krypno (gmina wiejska)	1	0	0
Mońki (gmina miejsko-wiejska)	1	1	1
Trzcianne (gmina wiejska)	2	1	1
Powiat	13	8	6

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

W powiecie monieckim w 2017 r gospodarowało wprawdzie jedynie 13 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych o łącznej powierzchni 319 ha, ale ich suma Standardowej Produkcji w skali powiatu wynosiła 1046189 PLN. Za towarowe uznano 8 z 13 gospodarstw zajmujących razem 183 ha i wytwarzających przeciętnie 126251 PLN/gospodarstwo Standardowej Produkcji w roku. Po wykluczeniu gospodarstw ukierunkowanych na produkcję pasz w próbie pozostało 6 gospodarstw o przeciętnej Standardowej Produkcji 144782 PLN/gospodarstwo – tak wysokie wyniki są pochodną niszowej produkcji prowadzonej w badanych gospodarstwach. Gospodarstwa te w bardzo zróżnicowanej strukturze zasiewów posiadają warzywa, rośliny przyprawowe i lecznicze a także uprawy oleiste. Prawie 50% udział produkcji zwierzęcej w gminie Goniądz jest wynikiem pojedynczego gospodarstwa utrzymującego zaledwie 8 szt. bydła ekologicznego.

Tabela 23. Zestawienie struktury sumy Standardowej Produkcji certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat moniecki (próbą 6 gospodarstw).

	SO	zwierzęta	pole	sady	zboża	strączkowe	okopowe	przemysłowe i włókniste	warzywa	truskawki i poziomki	nasienniki	pasze
Goniądz (gmina miejsko-wiejska)	100,00%	0,00%	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	89,30%	10,70%	0,00%	0,00%	0,00%
Goniądz (obszar wiejski)	100,00%	49,05%	37,51%	13,44%	4,84%	0,00%	3,16%	0,00%	29,51%	0,00%	0,00%	0,00%
Jasionówka (gmina wiejska)	100,00%	0,00%	95,72%	4,28%	78,27%	0,00%	17,46%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Mońki (gmina miejsko-wiejska)	100,00%	0,00%	100,00%	0,00%	95,81%	4,19%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Trzcianne (gmina wiejska)	100,00%	0,00%	75,75%	24,25%	0,00%	0,00%	4,51%	0,00%	71,23%	0,00%	0,00%	0,00%
Powiat	100,00%	3,89%	94,29%	1,82%	4,76%	0,13%	0,70%	75,36%	13,35%	0,00%	0,00%	0,00%

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Powiatu sejneński

Rycina 12. Gminy powiatu sejneńskiego

Tabela 24. Rozkład przestrzenny liczby gospodarstw certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat sejneński

	Ogół certyfikowanych gospodarstw	Gospodarstwa potencjalnie towarowe	Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji innej niż pasze
sejneński			
Giby (gmina wiejska)	33	6	6
Krasnopol (gmina wiejska)	87	29	16
Puńsk (gmina wiejska)	51	16	8
Sejny (gmina wiejska)	110	35	22
Suma końcowa	281	86	52

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

W powiecie sejneńskim w 2017r było 281 gospodarstw certyfikowanych ekologicznie, które gospodarzyły na areale 4715ha wytwarzając łącznie 4272257 PLN Standardowej Produkcji na rok. Za potencjalnie towarowe uznano 86 z nich. Przeciętna wartość Standardowej Produkcji gospodarstwa towarowego w powiecie sejneńskim wynosiła 35766 PLN/gospodarstwo.

Po wykluczeniu gospodarstw ukierunkowanych na produkcję pasz pozostały w próbie 52 gospodarstwa. Podstawowym kierunkiem produkcji w powiecie są zboża (55% Standardowej Produkcji powiatu), wyjątek stanowi gmina Puńsk, w której proporcje pomiędzy udziałem produkcji roślinnej i zwierzęcej są zbliżone (wynik ten jest skutkiem obecności w gminie dwóch gospodarstw utrzymujących stada po około 20 sztuk bydła).

Tabela 25. Zestawienie struktury sumy Standardowej Produkcji certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat sejneński (próbna 52 gospodarstw).

	SO	zwierzęta	pole	sady	zboża	strączkowe	okopowe	przemysłowe i włókniste	warzywa	truskawki i poziomki	nasienne	pasze
Giby (gmina wiejska)	100,00%	10,58%	76,09%	13,33%	40,27%	6,73%	5,90%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	23,19%
Krasnopol (gmina wiejska)	100,00%	9,27%	74,03%	16,70%	65,28%	0,00%	3,61%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	5,14%
Puńsk (gmina wiejska)	100,00%	44,33%	55,19%	0,48%	33,02%	1,65%	2,89%	0,00%	15,02%	0,00%	0,00%	2,61%
Sejny (gmina wiejska)	100,00%	2,47%	75,90%	21,64%	60,42%	7,05%	1,68%	0,00%	0,41%	0,00%	0,00%	6,34%
Suma końcowa	100,00%	13,75%	71,08%	15,18%	55,33%	3,54%	2,83%	0,00%	3,21%	0,00%	0,00%	6,17%

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Powiat siemiatycki

Rycina 13. Gminy powiatu siemiatyckiego

Tabela 26. Rozkład przestrzenny liczby gospodarstw certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat siemiatycki

	Ogół certyfikowanych gospodarstw	Gospodarstwa potencjalnie towarowe	Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji innej niż pasze
siemiatycki			
Drohiczyn (gmina miejsko-wiejska)	1	0	0
Drohiczyn (miasto)	1	0	0
Drohiczyn (obszar wiejski)	6	4	4
Dziadkowice (gmina wiejska)	2	0	0
Grodzisk (gmina wiejska)	8	7	7
Mielnik (gmina wiejska)	7	6	6
Milejczyce (gmina wiejska)	3	2	2
Nurzec-Stacja (gmina wiejska)	4	1	1
Perlejewo (gmina wiejska)	5	3	1
Siemiatycze (gmina miejska)	8	3	3
Siemiatycze (gmina wiejska)	10	4	4
Suma końcowa	55	30	28

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

W powiecie siemiatyckim na łącznym areale 1190 ha w 2017 r gospodarowało 55 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych wytwarzając rocznie 245760 PLN Standardowej Produkcji. Jako potencjalnie towarowe uznano 30 gospodarstw obejmujących użytkowaniem 882 ha i uzyskujących przeciętnie 75194 PLN/gospodarstwo Standardowej Produkcji. Po wykluczeniu 2 gospodarstw ukierunkowanych na produkcję pasz w próbie badawczej pozostało 28 gospodarstw użytkujących 683 ha. Przeważającym kierunkiem produkcji była produkcja polowa, w tym zboża. Wyjątek stanowiły gminy Milejczyce i Siemiatycze (gmina miejska) gdzie w strukturze Standardowej Produkcji sady stanowiły odpowiednio 70% i 42%. Oba gospodarstwa położone w gminie Milejczyce prowadziły produkcję owoców – przy czym jedno było szczególnie ukierunkowane na uprawę aronii. W przypadku gospodarstw

administracyjnie przynależących do miejskiej gminy Siemiatycze należy zauważyć, że ogólny wynik dla gminy jest podyktowany niską liczebnością gospodarstw ekologicznych. Jest to przypadek, w którym wystąpiły dwa około 3 ha gospodarstwa prowadzące wielogatunkową produkcję owoców oraz jedno wysoce wyspecjalizowane – liczące ponad 30 ha gospodarstwo łączące uprawy sadownicze z uprawami polowymi. O wyspecjalizowaniu całej gminy można natomiast mówić w przypadku gospodarstw towarowych administracyjnie przynależących do Grodziska. We wszystkich badanych gospodarstwach tej gminy występowała uprawa lnu oleistego.

Tabela 27. Zestawienie struktury sumy Standardowej Produkcji certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat siemiatycki (próba 28 gospodarstw).

	SO	zwierzęta	pole	sady	zboża	strączkowe	okopowe	przemysłowe i włókniste	warzywa	truskawki i poziomki	nasienniki	pasze
Drohiczyn (obszar wiejski)	100,00%	0,00%	97,86%	2,14%	67,82%	0,00%	0,23%	27,53%	0,00%	1,14%	0,00%	1,14%
Grodzisk (gmina wiejska)	100,00%	0,58%	99,29%	0,12%	9,58%	0,81%	1,77%	75,64%	10,21%	0,05%	0,00%	1,24%
Mielnik (gmina wiejska)	100,00%	0,00%	80,74%	19,26%	62,55%	0,00%	0,00%	0,00%	18,19%	0,00%	0,00%	0,00%
Milejczyce (gmina wiejska)	100,00%	13,48%	16,29%	70,23%	16,29%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Nurzec-Stacja (gmina wiejska)	100,00%	0,00%	100,00%	0,00%	63,74%	0,00%	0,00%	36,26%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Perlejewo (gmina wiejska)	100,00%	21,79%	76,47%	1,74%	33,48%	0,00%	8,95%	0,00%	34,03%	0,00%	0,00%	0,00%
Siemiatycze (gmina miejska)	100,00%	0,00%	58,12%	41,88%	1,09%	0,00%	5,78%	4,93%	33,31%	6,50%	0,00%	6,50%
Siemiatycze (gmina wiejska)	100,00%	0,28%	92,73%	6,98%	20,17%	2,66%	7,54%	21,97%	27,69%	6,36%	0,00%	6,36%
powiat	100,00%	1,97%	76,82%	21,22%	27,03%	0,55%	2,58%	25,80%	16,34%	2,11%	0,00%	2,41%

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Powiat sokólski

Rycina 14. Gminy powiatu sokólskiego

Tabela 28. Rozkład przestrzenny liczby gospodarstw certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat sokólski

sokólski	Ogół certyfikowanych gospodarstw	Gospodarstwa potencjalnie towarowe	Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji innej niż pasze
Dąbrowa Białostocka (gmina miejsko-wiejska)	13	3	3
Dąbrowa Białostocka (miasto)	5	4	4
Dąbrowa Białostocka (obszar wiejski)	10	5	5
Janów (gmina wiejska)	26	8	8
Korycin (gmina wiejska)	7	3	3
Krynki (gmina miejsko-wiejska)	13	3	3
Kuźnica (gmina wiejska)	49	27	27
Nowy Dwór (gmina wiejska)	7	4	4
Sidra (gmina wiejska)	40	19	19
Sokółka (gmina miejsko-wiejska)	29	11	11
Sokółka (miasto)	14	8	8
Sokółka (obszar wiejski)	26	13	13
Suchowola (gmina miejsko-wiejska)	4	2	2
Suchowola (miasto)	3	1	1
Suchowola (obszar wiejski)	8	6	6
Szudziałowo (gmina wiejska)	9	3	3
Powiat	263	120	120

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

W powiecie sokólskim w 2017 r na powierzchni 4989ha gospodarowały 263 gospodarstwa certyfikowane wytwarzając łącznie Standardową Produkcję w wysokości 7314109 PLN.

Szczególnie dużą populację certyfikowanych gospodarstw ekologicznych odnotowano w gminach Kuźnica (49) i Sidra (40).

W skali całego powiatu sokólskiego jako potencjalnie towarowe uznano 120 gospodarstw o łącznej powierzchni 3014 ha użytków rolnych wytwarzających przeciętnie 52362 PLN/gospodarstwo Standardowej Produkcji.

Jest to nieliczny w skali całego województwa powiat, w którym w procesie pogłębionej analizy towarowości nie wykluczono z dalszego etapu gospodarstw. W powiecie tym nie występowały bowiem gospodarstwa, które ukierunkowane byłyby jedynie na produkcję pasz. Również produkcja zwierzęca w tym powiecie miała znikomy udział w sumie Produkcji Standardowej. W strukturze produkcji prawie 70% stanowiła polowa produkcja roślinna, ukierunkowana głównie na zboża. Wyjątek stanowiły gospodarstwa gminy Korycin, gdzie odnotowano 55% udział warzyw w strukturze produkcji. Wynik dla gminy Korycin jednakże trudno uznać za objaw specjalizacji jeżeli cała liczebność gospodarstw ekologicznych w tej lokalizacji wynosiła 3. Były to gospodarstwa o powierzchni od 10 do 40 ha o dosyć zróżnicowanej produkcji, zaś mała liczebność badanych gospodarstw w tym terenie spowodowała, że specjalizacja jednego z nich zadecydowała o wynikach dla całej gminy. Pomimo, iż produkcja zwierzęca nie była wiodącym kierunkiem powiatu sokólskiego należy zaznaczyć, że to właśnie na jego terenie występowały jedne z najliczniejszych w województwie stad owiec (po 180 i 160 szt. a także kilka stad ok. 40 szt.)

Tabela 29. Zestawienie struktury sumy Standardowej Produkcji certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat sokólski (próbna 120 gospodarstw).

			zwierzęta	pole	sady	zboża	strączkowe	okopowe	przemysłowe i włókniste	warzywa	truskawki i poziomki	nasienne	pa
Dąbrowa Białostocka (gmina miejsko-wiejska)	100,00%	2,95%	89,39%	7,65%	46,98%	0,00%	3,37%	1,39%	11,51%	13,07%	0,00%	13	
Dąbrowa Białostocka (miasto)	100,00%	0,00%	95,13%	4,87%	59,10%	0,00%	4,15%	19,17%	10,22%	1,25%	0,00%	1	
Dąbrowa Białostocka (obszar wiejski)	100,00%	4,78%	69,76%	25,46%	33,76%	0,06%	3,42%	0,00%	19,63%	6,44%	0,00%	6	
Janów (gmina wiejska)	100,00%	2,89%	38,25%	58,86%	22,48%	0,68%	0,24%	0,00%	0,00%	7,21%	0,00%	7	
Korycin (gmina wiejska)	100,00%	0,00%	85,70%	14,30%	13,54%	4,79%	2,63%	0,00%	55,25%	3,93%	0,00%	5	
Krynki (gmina miejsko-wiejska)	100,00%	9,56%	50,39%	40,06%	41,23%	6,68%	2,47%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0	
Kuźnica (gmina wiejska)	100,00%	6,40%	81,08%	12,51%	65,48%	2,34%	1,76%	3,47%	7,43%	0,23%	0,00%	0	
Nowy Dwór (gmina wiejska)	100,00%	1,73%	67,84%	30,44%	48,08%	0,00%	2,28%	0,00%	14,62%	1,43%	0,00%	1	
Sidra (gmina wiejska)	100,00%	4,52%	49,50%	45,97%	38,39%	0,73%	2,70%	0,00%	6,50%	0,59%	0,00%	0	
Sokółka (gmina miejsko-wiejska)	100,00%	7,92%	69,11%	22,98%	64,44%	0,93%	1,61%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	2	
Sokółka (miasto)	100,00%	2,65%	82,81%	14,55%	75,18%	0,62%	2,72%	0,28%	3,95%	0,02%	0,00%	0	
Sokółka (obszar wiejski)	100,00%	12,34%	63,04%	24,62%	58,04%	0,06%	1,84%	0,00%	2,97%	0,06%	0,00%	0	
Suchowola (gmina miejsko-wiejska)	100,00%	0,00%	88,75%	11,25%	30,41%	24,20%	8,24%	0,00%	0,00%	12,95%	0,00%	12	
Suchowola (miasto)	100,00%	0,00%	100,00%	0,00%	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0	
Suchowola (obszar wiejski)	100,00%	0,26%	84,12%	15,63%	10,67%	0,11%	6,99%	0,00%	27,41%	18,96%	0,00%	19	
Szudziałowo (gmina wiejska)	100,00%	0,00%	91,04%	8,96%	62,33%	2,64%	5,33%	0,00%	20,74%	0,00%	0,00%	0	
Powiat	100,00%	4,99%	69,71%	25,31%	47,52%	1,36%	2,68%	0,98%	10,19%	3,31%	0,00%	3	

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Powiat suwalski i Suwałki miasto na prawach powiatu

Rycina 15. Gminy powiatu suwalskiego

Tabela 30. Rozkład przestrzenny liczby gospodarstw certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat suwalski i miasto Suwałki

suwalski	Ogół certyfikowanych gospodarstw	Gospodarstwa potencjalnie towarowe	Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji innej niż pasze
Bakalarzewo (gmina wiejska)	80	38	21
Filipów (gmina wiejska)	105	49	27
Jeleniewo (gmina wiejska)	110	50	29
Przerośl (gmina wiejska)	91	45	17
Raczki (gmina wiejska)	70	23	18
Rutka-Tartak (gmina wiejska)	134	60	24
Suwałki (gmina miejska)	114	41	17
Suwałki (gmina wiejska)	188	53	35
Szypliszki (gmina wiejska)	122	49	22
Wizajny (gmina wiejska)	56	28	13
Powiat	1070	436	223

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Powiat suwalski jest najliczniejszym pod względem liczby certyfikowanych gospodarstw ekologicznych w województwie podlaskim. W 2017 r na jego terenie (wraz z obszarem miasta Suwałki) było zarejestrowanych 1070 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych, łączna użytkowana przez nie powierzchnia wynosiła 18587 ha. Razem certyfikowane

gospodarstwa ekologiczne Suwałk i powiatu suwalskiego miały potencjał do wytworzenia 25484888PLN Standardowej Produkcji.

Kryterium uznawania za potencjalnie towarowe spełniło 436 gospodarstw z 1070, gospodarujących łącznie na 10058 ha użytków rolnych i wytwarzających przeciętnie 48753PLN/gospodarstwo Standardowej Produkcji rocznie. Aż 213 z 436 gospodarstw potencjalnie towarowych specjalizowało się w produkcji pasz na gruntach ornych. Pozostałe 223 gospodarstwa w przewadze ukierunkowane były na roślinną produkcję polową, której udział w Standardowej Produkcji całego powiatu stanowił 65,9%. Na tle całego powiatu wyróżniały się gminy Jeleniewo gdzie prawie 26% produkcji pochodziło z upraw sadowniczych, zaś głównym komponentem produkcji polowej były warzywa. Podobny bo 23% udział sadów odnotowano także w wiejskiej gminie Suwałki. Na produkcję warzyw ukierunkowane były także gospodarstwa z gmin Szypliszki (50%) oraz miejskiej gminy Suwałki (42%).

W pozostałych gminach w produkcji polowej wśród gospodarstw nieukierunkowanych na produkcję pasz wśród zasiewów przeważały zboża. W gminach Przerośl (za sprawą utrzymywania kur niosek oraz jednego stada bydła ponad 40 szt.) i Rutka-Tartak (kury nioski) odznaczały się zbliżonym znacznym (ponad 40%) udziałem produkcji zwierzęcej w strukturze Standardowej Produkcji. Należy zaznaczyć, że chociaż na terenie powiatu suwalskiego ogółem utrzymywanych było ok. 1/3 ekologicznych krów mlecznych z całego województwa to rozproszenie tej produkcji (stada nie przekraczały na ogół 10 sztuk krów mlecznych) na chwilę obecną uniemożliwia wyciągnięcie wniosku o wyspecjalizowaniu powiatu w tym kierunku.

Tabela 31. Zestawienie struktury sumy Standardowej Produkcji certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat suwalski i miasto Suwałki (próba 223 gospodarstw).

	SO	zwierzęta	pole	sady	zboża	strączkowe	okopowe	przemysłowe i włókniste	warzywa	truskawki i poziomki	nasienniki	pasze
Bakałarzewo (gmina wiejska)	100,00%	28,63%	59,46%	11,91%	42,03%	0,00%	5,27%	0,00%	1,76%	0,02%	0,00%	10,37%
Filipów (gmina wiejska)	100,00%	16,70%	71,57%	11,74%	19,92%	5,96%	5,58%	0,00%	33,95%	0,06%	0,00%	6,09%
Jeleniewo (gmina wiejska)	100,00%	7,79%	66,29%	25,91%	10,64%	2,89%	1,63%	0,15%	49,43%	0,08%	0,00%	1,47%
Przerośl (gmina wiejska)	100,00%	48,62%	46,73%	4,65%	21,74%	0,21%	5,49%	0,07%	6,12%	0,00%	0,00%	13,10%
Raczki (gmina wiejska)	100,00%	0,67%	53,18%	46,15%	25,89%	2,77%	3,94%	0,00%	11,87%	0,94%	0,00%	7,78%
Rutka-Tartak (gmina wiejska)	100,00%	40,55%	41,48%	17,98%	19,62%	0,07%	5,12%	0,85%	7,37%	0,00%	0,00%	8,45%
Suwałki (gmina miejska)	100,00%	3,75%	89,78%	6,47%	33,56%	4,08%	3,18%	0,00%	41,74%	0,05%	0,00%	7,16%
Suwałki (gmina wiejska)	100,00%	3,51%	73,34%	23,15%	48,98%	5,84%	3,26%	0,01%	5,85%	0,19%	0,00%	9,21%
Szypliszki (gmina wiejska)	100,00%	3,74%	80,53%	15,73%	15,75%	1,90%	1,42%	2,66%	50,60%	2,24%	0,00%	5,96%
Wiżajny (gmina wiejska)	100,00%	36,26%	60,91%	2,83%	8,89%	2,51%	3,17%	0,00%	39,06%	0,00%	0,00%	7,29%
Suma końcowa	100,00%	15,12%	65,96%	18,91%	23,01%	2,93%	3,46%	0,49%	28,97%	0,46%	0,00%	6,64%

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Powiat wysokomazowiecki

Rycina 16. Gminy powiatu wysokomazowieckiego

Tabela 32. Rozkład przestrzenny liczby gospodarstw certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat wysokomazowiecki

	Ogół certyfikowanych gospodarstw	Gospodarstwa potencjalnie towarowe	Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji innej niż pasze
wysokomazowiecki			
Czyżew (obszar wiejski)	1	0	0
Klukowo (gmina wiejska)	3	2	2
Kobylin-Borzymy (gmina wiejska)	2	0	0
Kulesze Kościelne (gmina wiejska)	2	2	2
Nowe Piekuty (gmina wiejska)	7	1	1
Sokoły (gmina wiejska)	8	7	7
Szepietowo (gmina miejsko-wiejska)	4	1	1
Wysokie Mazowieckie (gmina wiejska)	5	2	2
Powiat	32	15	15

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

W powiecie wysokomazowieckim w 2017 r gospodarzyło 32 certyfikowane gospodarstwa ekologiczne na obszarze 637 ha wytwarzając łącznie 1044143 PLN Standardowej Produkcji. Za potencjalnie towarowe uznano 15 z nich. Gospodarstwa potencjalnie towarowe użytkowały w sumie 424 ha i wytwarzały przeciętnie 63345 PLN/gospodarstwo Standardowej Produkcji na rok.

Powiat wysokomazowiecki podobnie jak powiat sokólski jest nielicznym przypadkiem, w którym podczas pogłębionej analizy towarowości nie wykluczono z badań gospodarstw.

Gospodarstwa uznane za potencjalnie towarowe w wysokomazowieckim nie specjalizowały się w produkcji pasz na gruntach ornym. Dominującym kierunkiem produkcji w skali całego powiatu jest produkcja sadownicza - 70%. Jedynie w gminach Nowe Piekuty oraz Wysokie Mazowieckie dominował kierunek produkcji polowej. Mała liczebność badanej populacji w powiecie uzależniała wyniki dla poszczególnych gmin (a pośrednio także dla całego powiatu) od wyników pojedynczych gospodarstw.

Tabela 33. Zestawienie struktury sumy Standardowej Produkcji certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat wysokomazowiecki (próba 15 gospodarstw).

	SO	zwierzęta	pole	sady	zboża	strączkowe	okopowe	przemysłowe i włókniste	warzywa	truskawki i poziomki	nasienniki	pasze
Klukowo (gmina wiejska)	100,00 %	0,00%	22,81%	77,19%	0,00%	0,00%	0,00%	22,81%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Kulesze Kościelne (gmina wiejska)	100,00 %	0,00%	22,17%	77,83%	16,84 %	0,00%	3,90%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,43%
Nowe Piekuty (gmina wiejska)	100,00 %	0,00%	100,00 %	0,00%	2,34%	79,16%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	18,51 %
Sokoły (gmina wiejska)	100,00 %	0,41%	19,94%	79,65%	10,52 %	1,33%	0,46%	0,00%	5,07%	0,00%	0,00%	2,56%
Szepietowo (gmina miejsko-wiejska)	100,00 %	0,00%	1,15%	98,85%	0,00%	0,11%	0,00%	0,00%	0,84%	0,10%	0,00%	0,10%
Wysokie Mazowieckie (gmina wiejska)	100,00 %	0,00%	58,45%	41,55%	58,45 %	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Powiat	100,00 %	0,21%	29,76%	70,04%	14,07 %	7,65%	0,57%	1,78%	2,63%	0,01%	0,00%	3,04%

Źródło: Opracowanie własne dane GIUHARS 2017

Powiat zambrowski

Rycina 17. Gminy powiatu zambrowskiego

Tabela 34. Rozkład przestrzenny liczby gospodarstw certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat zambrowski

	Ogół certyfikowanych gospodarstw	Gospodarstwa potencjalnie towarowe	Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji innej niż pasze
zambrowski			
Kołaki Kościelne (gmina wiejska)	1	0	0
Rutki (gmina wiejska)	3	1	1
Szumowo (gmina wiejska)	1	1	1
Zambrów (gmina miejska)	4	3	3
Zambrów (gmina wiejska)	4	1	0
Powiat	13	6	5

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

W całym powiecie zambrowskim certyfikowane gospodarstwa ekologiczne występowały sporadycznie – łącznie w 2017 r było ich zaledwie 13. Użytkowały one prawie 140 ha wytwarzając rocznie 271388 PLN Standardowej Produkcji. Tylko 6 z tych gospodarstw spełniło kryterium uznania za potencjalnie towarowe wytwarzając przeciętnie 38107 PLN/gospodarstwo/rok standardowej produkcji. Z tej liczby 1 gospodarstwo było ukierunkowane na produkcję pasz na gruntach ornych. W pozostałych 5 gospodarstwach produkowane były owoce z upraw sadowniczych, warzywa i zboża

Tabela 35. Zestawienie struktury sumy Standardowej Produkcji certyfikowanych gospodarstw ekologicznych powiat zambrowski (próbą 5 gospodarstw).

						zboża	strączkowe	okopowe	przemysłowe i włókniste	warzywa	truskawki i poziomki	nasienne	pasze
			zwierzeta	pole	sady								
Rutki (gmina wiejska)	100,00%	0,00%	0,00%	76,09%	23,91%	51,06%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	25,03%
Szumowo (gmina wiejska)	100,00%	0,00%	0,00%	100,00%	0,00%	57,70%	0,00%	4,79%	0,00%	26,73%	5,39%	0,00%	5,39%
Zambrów (gmina miejska)	100,00%	0,00%	0,00%	32,95%	67,05%	32,18%	0,00%	0,77%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Suma końcowa	100,00%	0,00%	0,00%	49,17%	50,83%	38,86%	0,00%	1,05%	0,00%	2,93%	0,59%	0,00%	5,74%

Źródło:

Opracowanie

własne

dane

GIJHARS

2017

3. Badania jakościowe (wywiady)

3.1. Respondenci i materiały badawcze

Wywiady indywidualne zostały przeprowadzone z następującymi osobami działającymi/pracującymi na terenie województwa podlaskiego:

- Rolnikiem ekologicznym 1 (gospodarstwo ok. 25 ha, zróżnicowana produkcja), przedstawicielem spółdzielni producentów ekologicznych
- Rolnikiem ekologicznym 2 (gospodarstwo ok. 50 ha, kilkadziesiąt mlecznych krów)
- Rolnikiem ekologicznym 3 (gospodarstwo ok. 200 ha, produkcja zarówno roślinna - zboża i warzywa, jak i zwierzęca – bydło ras mięsnych)
- Rolnikiem ekologicznym 4 (gospodarstwo specjalizujące się głównie w produkcji zwierzęcej tj. owce i bydło – od pewnego czasu produkcja zwierzęca bez certyfikatu ekologicznego)
- Rolnikiem ekologicznym 5 (gospodarstwo ok. 150 ha, znaczny obszar to ekologiczne użytki zielone, ale także produkcja zwierzęca – bydło, obecnie produkcja zwierzęca bez certyfikatu ekologicznego)
- Przedstawicielem firmy zajmującej się produkcją ekologicznej żywności – pierwotnej i przetworzonej (głównie produkcja zielarska ale także szeroko rozumiana „naturalna żywność”, skup płodów ekologicznych, konfekcjonowanie – około 20% produkcji trafia na eksport)
- Doradcą rolniczym (specjalizacja: produkcja ekologiczna i programy rolno-środowiskowe) z prywatnej firmy doradczej – operuje głównie na terenie starego województwa suwalskiego.
- Doradcą rolniczym z prywatnej firmy doradczej, byłym pracownikiem ODR w Szepietowie.

Celowo grupa badanych została bardzo zróżnicowana – tak, aby przy stosunkowo nielicznej próbie, można było poznać jak najwięcej zdań, poglądów i opinii na temat szans, zagrożeń i możliwości rozwoju produkcji ekologicznej na Podlasiu.

W opracowaniu wykorzystano ponadto materiały i informacje, które zostały uzyskane i opracowane w 2016 i w 2017 roku podczas realizacji wywiadów (zarówno wywiadów indywidualnych, jak i zogniskowanych wywiadów grupowych) prowadzonych z rolnikami ekologicznymi na terenie województwa podlaskiego oraz w północno-wschodniej części województwa mazowieckiego. Wywiady te w głównej mierze były częścią prac badawczych prowadzonych przez IRWIR PAN w ramach projektu poświęconego analizie barier rozwoju rynku ekologicznej żywności w Polsce oraz problemom z transferem wiedzy w rolnictwie ekologicznym.

3.2. Atuty Podlasia

W opinii badanych jest kilka czynników, które uznać można za atuty województwa podlaskiego w zakresie możliwości rozwoju produkcji ekologicznej żywności:

1. Niemal wszyscy badani wskazywali na niski stopień uprzemysłowienia, a przez to **niski poziom skażenia powietrza, wód i gleb w województwie** (jednocześnie podkreślali niską jakość występujących na Podlasiu gleb¹¹) – co stwarza naturalne warunki do rozwoju produkcji metodami ekologicznymi. Zdaniem badanych **wiele gospodarstw ekologicznych da się także połączyć z prowadzeniem usług agroturystycznych** i odwrotnie - wiele już istniejących agroturystyk mogłoby przejść na ekologiczną produkcję: *Na każdym obszarze da się uzyskać zysk, zależy od typu produkcji. Tutaj na Podlasiu są osoby które łączą produkcję ekologiczną z innymi źródłami dochodu z gospodarstwa, np. agroturystyka z pełnym ekologicznym wyżywieniem, z własnego gospodarstwa.*
2. Zdaniem badanych atutem jest także to, że **na terenie województwa znaleźć można różne pozytywne przykłady sukcesu ekonomicznego związanego z rolnictwem ekologicznym**, które namacalnie mogą pokazać rolnikom i przetwórcom, że produkcja ekologiczna po prostu się opłaca. Przykładowo nastawienie rolników odstawiających ekologiczne mleko do mleczarni w Piątnicy zmienia się na lepsze z roku na rok – i takie przykłady można właśnie wykorzystać, by trafić do kolejnych rolników potencjalnie zainteresowanych współpracą lub przejściem na ekologiczne metody produkcji: *Dochód mleczny comiesięczny, ta wypłata byłaby na pewno dużo mniejsza (gdyby wrócili do konwencji), bo to jest 40 gr różnicy na litrze w Piątnicy, a jak byłem w Grajewie, to wychodziło 1 zł różnicy... Są także pozytywne przykłady przy produkcji roślinnej: Dla mnie nie ma sensu gospodarowanie konwencjonalne na moim areale, mam użytków rolnych nieco ponad 30 hektarów i to jest za mało, żeby z tego się utrzymać. Natomiast w rolnictwie ekologicznym to już jest zupełnie inaczej...*
3. Doradcy rolniczy biorący udział w badaniu wskazywali także na **skupiska towarowej ekologicznej produkcji**, dzięki czemu wielu rolników uzyskuje naturalną „rentę położenia” związaną z bliskością przetwórci i możliwościami produkcji na jej potrzeby (np. mleczarnie Mlekovita czy Piątnica): *My jesteśmy taką spółdzielnią, nasz prezes (...), jego celem, taką myślą, ideą, która jest wdrażana – by produkty, które my robimy, nie mówię tylko o ekologicznych, były jak najbardziej zdrowe, chociaż to jest niewłaściwe użycie - jak najbardziej naturalne, niezmięcone, żeby było jak najmniej dodatków, to mają być produkty jak najbardziej naturalne. Nasz prezes dużo podróżuje po świecie i przywozi takie nowinki, które tam gdzieś są wdrażane i jego ideą było to, żeby właśnie to rolnictwo ekologiczne tutaj na naszym terenie się przyjęło. Zresztą my mamy dość dobre*

¹¹ ...w innych województwach można znaleźć tę lepszą ziemię – inaczej się tam uprawia, nie trzeba aż tak intensywnie uprawiać, żeby chwastów tyle nie było. (Przy innej jakości gleb) może inna uprawa by była, może inne koszty – trudno mi w tej chwili powiedzieć. Jak na ten region, to ja jestem zadowolony z ziemi, ale na ten region: mam parę hektarów IV klasy, ale reszta to jest klasa V i VI.

*warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego, tu jeżeli chodzi o zakład (...). I tak to się zaczęło, szkoliliśmy bardzo dużo rolników, myśleliśmy, że tą ekologię zrobimy głównie na tych gminach, gdzie są tereny pastwiskowe, gdzie jest dużo użytków zielonych, czyli Łyse, Kadzidło, Zbój, Olszewo, Boki i na tym terenie jesteśmy. To jest też uzasadnione ekonomicznie, nie można z tą cysterną za długo jeździć, tylko to musi być wszystko sprawnie zbierane i dostarczane do zakładu. No i tak zaczęliśmy, szło mozolnie, nie było łatwo, ale jesteśmy zadowoleni, nasi rolnicy są zadowoleni, ale te prace były naprawdę trudne... Popyt (na mleko ekologiczne) jest bardzo duży, gdybyśmy mieli tego mleka zdecydowanie więcej, to też byśmy to sprzedali, brakuje surowca ekologicznego...*¹²

3.3. Specyfika produkcji ekologicznej na Podlasiu

Wśród badanych ewidentny był brak zgodności w odniesieniu do tego, ilu rolników na Podlasiu posiadających certyfikat ekologiczny faktycznie produkuje na rynek. Oceny osób biorących udział w badaniu bardzo się między sobą różniły (wg badanych: od 5% do 50% ogółu ekologicznych gospodarstw to gospodarstwa produkujące na rynek)¹³ - głównie w zależności od miejsca, w którym pracował/posiadał gospodarstwo rozmówca, jak też w odniesieniu do posiadanej przez niego wielkości gospodarstwa i reprezentowanego sektora produkcji rolno-spożywczej. Zdaniem badanych najmniejszy odsetek gospodarstw towarowych, głównie ze względu na strukturę i rozdrobnienie gospodarstw, jest w północnej części województwa: *Południe województwa to bardziej intensywne rolnictwo ekologiczne, bardziej towarowe (szczególnie Okolice Szepietowa, Grajewa). Północ województwa to gospodarstwa „na wymarcu” lub Ekologia na przetrwanie - tak by otrzymywać dopłaty i się nie napracować. To wynika z zagęszczenia ludności i struktury wieku, z jakości gleb.*

Ponadto: ...według mnie produkcja zawsze była taka sama. Tutaj się nic jeśli chodzi o produkcje nie zmienia. To co obserwuje u moich klientów, a mam ich ponad 500 samych ekologów, to w ciągu 10 lat tych co produkują, to jest constans. Ostatnimi czasy zauważyłem nawet wzrost – tacy świadomi co zaczynają niszowo produkować na rynek do Warszawy albo lokalnie, także trochę się zwiększył. To są drobne różnice, to nie jest dynamiczny wzrost. To są przypadki takich fascynatów – sam sobie nawet przetwarza. Tych co faktycznie produkują, to ja zawsze szacowałem na 5%. Wypowiadam się bardziej tutaj, gdzie działałem – powiat Suwałki.

Inne wypowiedzi:

- *5% gospodarstw zbożowych produkują na rynek, ogólnie to około 10% nie więcej.*
- *Dla Polski to będzie około 85% (dla dopłat) do 15% na rynek, Podlasie 80 do 20%*

¹² Jednocześnie spółdzielnia/przetwórca musi spełniać rolę doradcy dla rolników. Na tak (patrz poniżej) postawione w wywiadzie pytanie skierowane do rolnika współpracującego z mleczarnią: *Gdybyście państwo nie mieli pomocy ze strony spółdzielni, czy dalej w tej ekologii byście byli czy nie?* Pada odpowiedź: *Nie.*

¹³ Jeden z badanych podał ciekawą definicję towarowości gospodarstwa zbożowego: *Oczywiście w przypadku produkcji roślinnej, zbożowej, to miarą produkcji towarowej jest wielkości ciężarówka, a więc około 25 ton. Miarą towarowości gospodarstwa w produkcji zbożowej jest produkcja około 25 ton.*

- *Do 50% rolników ekologicznych produkuje na rynek, trochę znamy się z wyjazdów, ze spotkań. Myślę, że część zadeklarowanych rolników, którzy mają certyfikat z 2003, 2005 roku to oni jak byli tak są i będą. Bo ci późniejsi już trochę wypadają.*

Ciekawym zjawiskiem, odnotowywanym i artykułowanym przez badanych, był fakt pojawiania się na Podlasiu nowych specjalizacji produkcyjnych (np. jagoda Kamczatka, owczarstwo, zielarstwo), które mogą być szansą na wzrost towarowości z jednej strony, a z drugiej szansą ekonomiczną na przetrwanie małych gospodarstw: *Mniejsze gospodarstwa powinny uprawiać bardziej skomplikowane zioła właśnie tego typu, które się kosi albo kwiaty zbiera albo jako w takiej technologii, jako rośliny okopowe, jak na korzenie, mniszka bardzo dużo potrzebujemy. Każda firma zielarska w Polsce potrzebuje mniszka. A że to trzeba opielić(...) – sam uprawiam te rośliny na próbę. Czy to ma sens? Tak, jak najbardziej ma sens!*

Ważnym jest jednak, aby zanim się te specjalizacje w województwie wybierze – o czym będzie mowa w dalszej części raportu poświęconej wnioskowi i rekomendacjom - to trzeba zdiagnozować potencjalne problemy związane z ich rozwojem. Przykładowo ekologiczna produkcja owczarska nie sprawdza się obecnie na Podlasiu, ponieważ nie ma ubojni, która byłaby certyfikowanej na okoliczność uboju ekologicznej produkcji: *Jagnięta miałem po kilkanaście sztuk wozić pod Szczecin – absurd. Wszystkie rzeźnie tutaj w pobliżu nie mają certyfikatu, bo im się nie opłaca... Gdybym sprzedawał w ekologii nie byłoby to dla mnie lepiej, bo oni chcą tylko małe partie, a mi się nie opłaca wieść tego na drugi koniec kraju. Ja nie mogę sam ubić – musi to zrobić rzeźnia, ja wtedy mogę kupić chłodnię i sprzedawać u siebie jako ekologiczne. W Polsce dużych partii żywca ekologicznego nie daje się sprzedać. (...) od jakiej liczby zwierząt, to się przestaje opłacać? To zależy od odległości od rzeźni, która ma certyfikat – to jest najbardziej istotne.*

Badani wskazywali także na generalny problem z odbiorcami ekologicznych produktów. Ich zdaniem Podlasie - w przeciwieństwie do np. województw położonych na zachodzie Polski - nie może czerpać profitów z tzw. „renty położenia” związanej z bliskością dużych rynków zbytu (np. rynku niemieckiego, zachodnioeuropejskiego) i dużą liczbą pochodzących zza Odry potencjalnych odbiorców ekologicznego surowca. To jednak jest także dowodem na to, że należy uczynić wszystko co możliwe, by na terenie województwa w jak największej skali rozwijać przetwórstwo (zarówno przydomowe, jak i bardziej specjalistyczne) – tak by ekologiczny surowiec przetwarzany był na miejscu i by na miejscu (tj. na Podlasiu) pozostawała wartość dodana wynikająca z faktu produkcji i sprzedaży przetworzonej żywności ekologicznej.

3.4. Problemy z rozwojem ekologicznej produkcji na Podlasiu (w tym bariery instytucjonalne):

1. Badani wskazywali na fakt istnienia dwóch typów gospodarstw na Podlasiu, z których żaden nie sprzyja rozwojowi produkcji metodami ekologicznymi:¹⁴ *Mamy na Podlasiu zupełnie inny problem – jest coraz mniej ludzi, którzy chcą się zajmować rolnictwem. Są ludzie, którzy zwieźrzyli pieniądze i chcą zrobić ogromne gospodarstwa, gdzie 300 hektarów to jest mało. I są ludzie, którzy chcą dożyć do emerytury – innych już nie ma. Ci którzy mają mało to mówią: a do emerytury dociągnę, a dzieci się wykształcą i pójdą w świat i po sprawie.* Problemem jest także sama struktura wiekowa rolników na Podlasiu - są oni przeciętnie coraz starsi. Z drugiej strony brakuje rąk do pracy w gospodarstwach, które chcą się rozwijać.

Warto jednakże zwrócić uwagę na to, że być może właśnie rozwój rolnictwa ekologicznego potrafiłby przeciwdziałać tym negatywnym zjawiskom - dzięki wyższym dochodom młodzi ludzie pozostawaliby na wsi, a średniej wielkości gospodarstwa stawałyby się nie tylko rentowne, ale pozwalałyby na godne życie gospodarujących w nich rolników. Może to stanowić również uzasadnienie do wprowadzania dodatkowego wsparcia dla rolniczych specjalizacji wojewódzkich, w tym dla ekologii (patrz rozdział zawierający wnioski i rekomendacje).

2. Zdaniem badanych kolejnymi barierami są te związane z (co znalazło potwierdzenie w badaniach ilościowych) objęciem ekologicznym certyfikatem *bardzo dużej powierzchni Trwałych Użytków Zielonych*. *To jest właściwie problem bo wchodząc do programu, wchodzi się na 5 lat i nie można tego zmienić. Ponieważ istnieją 3 różne definicje TUZ w ustawodawstwie to rodzi to duże problem z tworzeniem na TUZ towarowej produkcji. Drugim problemem jest to, że formalnie gospodarstwa są niewielkie, a dzierżawione części, często bez umów i nie mają certyfikatu, trudno więc rozwijać ekologiczną towarową produkcję. Rodzi to też problem z umaszynowaniem.*

Problemem jest również (a może przede wszystkim) to, że ekologiczne użytki zielone i ekologiczne pastwiska służą nieekologicznym zwierzętom: *Nasze gospodarstwa ekologiczne charakteryzują się tym, że posiadają dużo użytków zielonych. Mówiąc o produkcji – to jeśli już jest, to zboża. Z użytków zielonych powstaje ekologiczne siano zjadane przez konwencjonalne krowy, ale produktu ekologicznego to z tego nie ma.*

¹⁴ Nawet jeśli spostrzeżenia badanych nie znajdują do końca potwierdzenia w danych statystycznych, to jednak są istotne z punktu widzenia naświetlenia niekorzystnego trendu.

3. W większości przeprowadzonych wywiadów powtarzało się twierdzenie, że rolnicy na Podlasiu wykazują bardzo dużą niechęć do zrzeszania się i współpracy: *Dlaczego nie powstają spółdzielnie? By sprzedać swoją kaszę Niemcom, to mówi (się) tak, że jak nie mogą kupić od kogoś, kto nie ma tiry, bo badania są potwornie drogie, bo jak kupują od trzech różnych rolników, to muszą od każdego zrobić badania. Jak dwóch będzie miało ekologiczne a trzeci oszuka, to zniszczy całą partię i Niemcy mi nie przyjmą i wtedy ja jestem w plecy. A musi być tak, żeby się jedno z drugim zaziębiało*

lub

Natomiast część województwa Warmińsko Mazurskiego i Podlaskiego, ta wschodnia część, to są gospodarstwa rodzinne, niestety w wielu rejonach są nawet takie sąsiednie wsie, gdzie jedna jest szlachecka, a druga jest włościańska i jeden z drugim nawet nie pogada, nie ma mowy o współpracy. Druga część gospodarstw, tutaj mówię o Warmińsko Mazurskim – to są gospodarstwa po starych PGR, które też jak już zaczynają działać na rynku towarowym, to raczej pilnują swoich zasobów.

Przez niechęć do współpracy pojawia się także problem z paszami ekologicznymi, których przy tej ilości ekologicznych łąk i pastwisk na Podlasiu nie powinno brakować: *Natomiast tu jest jeszcze kwestia taka, że niestety szczególnie Podlaskie, Warmińsko Mazurskie i część Lubelskiego – spółdzielnie czy kółka pamiętają; mają jakieś negatywne nastawienie do tego i nie mają wspólnego dążenia do osiągnięcia sukcesu. Natomiast tutaj, jeszcze wracając do Ostrołęki, do tej grupy – nie trzeba daleko szukać, nawet na samym początku próbowałem to w ten sposób zorganizować, że brakuje siana czy sianokiszonki – można pojechać 50 czy 60 km dalej, do sąsiedniego powiatu, do tych gospodarstw, które mają same trawy czy też trawy na gruntach ornych, żeby się dogadać. Ale gdzie to 50 km? A jak to? – zawsze coś (rolnikom) nie pasuje, to co pani powiedziała – nawet są po sąsiedzku nie rozmawiają, ale narzekają – to, to podstawa. To jest kwestia mentalności – gdyby zrozumieli, że to jest temat ogólny, który można zorganizować w bardzo prosty sposób, bo jeśli nie ma osoby, która się zajmie danym tematem, to jest to ciężkie. Część rolników, których mam to koszą, zbierają i nie mają co z tym zrobić. Jaki problem 50 czy 100 km przewieźć siano? Przecież jak były (kiedyś) potężne susze na Podlasiu, to nasi rolnicy spod Szczecina wozili...*

4. Jednocześnie pojawiała się - także w większości z przeprowadzonych wywiadów - kwestia braku współpracy z przetwórcami, co z kolei powoduje, że znaczna część ekologicznego surowca produkowanego na Podlasiu wyjeżdża w formie nieprzetworzonej zagranicę, głównie do Niemiec:

...jak ja pszenicę, orkisz mam oddać po 80 zł jako paszówkę, to ja będę uprawiać? Jak sprowadzili z Czech czy tam z Litwy – orkiszu tyle dali na rynek, ale potem ten sam orkisz wywiozł do Niemiec, bo u nas są tacy rolnicy, że sprzedają po 80 zł, po 100 zł,

bo muszą sprzedać i ten orkisz wróci do nas z Niemiec w postaci zapakowanej mąki w innej cenie.

oraz

Potrzebne są podmioty, które skupią od rolników ten towar, skomasują i sprzedadzą albo przetworzą na miejscu. W tej chwili produkt ekologiczny się z Polski wywozi, tylko jak surowiec – mało się przetwarza.

Co ciekawe, te same informacje – o wywozie surowca zagranicę – pojawiały się nawet w wywiadach z osobami z północy województwa (w powiecie suwalskim), gdzie dominuje rozdrobniona struktura gospodarstw i proporcjonalnie niewielka liczba gospodarstw ekologicznych produkujących na rynek.

5. W odczuciu badanych, którzy chcieliby rozwijać przydomowe przetwórstwo na bazie swojej produkcji rolniczej (tak roślinnej, jak i zwierzęcej) bardzo ważną barierą okazuje się brak pomocy (programu wsparcia) dedykowanej rolnikom chcącym przetwarzać płody rolne i małym przetwórciom - tak, by wspierać szeroko rozumianą sprzedaż bezpośrednią i bezpośredni handel od rolników również żywnością (legalnie) przetworzoną: *Nie mam chłodni. Potrzebna by mi była mała chłodnia – mógłbym schłodzić i sukcesywnie zawozić do Warszawy. Czy samochody chłodnie dla rolników – czy to jest taki problem?*

Jednocześnie jeden z badanych bardzo obrazowo przedstawił to, jak na Węgrzech udało się w pełni wykorzystać potencjał lokalnej produkcji rolnej w gospodarstwie produkującym owoce i warzywa: *...objechałem Europę i to, co można było podejrzeć w tych gospodarstwach, można przenieść na nasz grunt. Nie wnikać do tych wszystkich dodatkowych przepisów, które rolnik musi spełnić (w Polsce), ale chodzi o fakt, w jaki sposób tamci rolnicy - czy mają dotację czy nie mają dotacji - wykorzystują wszystko to, co jest w gospodarstwie. Na Węgrzech miał gość winogrona, a oprócz winogron miał trochę warzyw, też uprawiał szparagi, czyli takie bardzo zróżnicowane uprawy miał i on potrafił wszystko wykorzystać. Ze szparagów niewymiarowych robił alkohol ekologiczny z certyfikatem; miał winogrona więc z winogron robił wino; przecier jest po jakimś czasie do wyrzucenia, ale po co wyrzucać, skoro można dodać szparagi i powstaje wódka szparagówka; ze szparagów produkował pastę - wszystko robił w swoim gospodarstwie!*

4. Wnioski i rekomendacje

4.1. Wnioski płynące ze specjalizacji i rozkładu przestrzennego towarowej produkcji ekologicznej na Podlasiu

Analiza danych ilościowych wykazała, że - zgodnie z przyjętą metodologią - jedynie ok. 30% z certyfikowanych gospodarstw ekologicznych województwa podlaskiego można uznać za

takie, które posiadają realny potencjał związany z towarową (rynkową) produkcją żywności ekologicznej (surowców ekologicznych) – posiadają potencjał realnych związków towarowych z rynkiem żywności. Dodatkowo ponad 11% gospodarstw dysponujących potencjałem produkcyjnym ukierunkowanych jest na produkcję pasz na gruntach ornych co pozwala domniemywać, że posiadają one wystarczający areał mogący w przyszłości stanowić rezerwar pasz dla ewentualnego rozwoju produkcji zwierzęcej lub służyć jako potencjalny zasób, który zmieniając strukturę zasiewów pozwoliłby wyspecjalizować się w towarowej produkcji polowej.

Tabela 36. Rozkład przestrzenny liczby gospodarstw certyfikowanych gospodarstw ekologicznych województwo podlaskie

Powiat	Ogół certyfikowanych gospodarstw	Gospodarstwa potencjalnie towarowe	Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji innej niż pasze
augustowski	173	59	42
białostocki	83	46	41
Białystok (miasto na prawach powiatu)	67	35	32
bielski	62	39	38
grajewski	78	21	19
hajnowski	54	37	36
kolneński	165	64	49
Łomża (miasto na prawach powiatu)	15	3	3
łomżyński	152	63	59
moniecki	13	8	6
sejneński	281	86	52
siemiatycki	55	30	28
sokólski	263	120	120
suwalski	947	395	206
Suwałki (miasto na prawach powiatu)	123	41	17
wysokomazowiecki	32	15	15
zambrowski	13	6	5
Suma końcowa	2576	1068	768

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

Powiatem najliczniejszym pod względem certyfikowanych gospodarstw ekologicznych jest powiat suwalski wraz z miastem Suwałki na prawach powiatu. 20% spośród gospodarstw certyfikowanych tego powiatu dysponuje potencjałem produkcyjnym do posiadania na chwilę obecną realnych związków towarowych z rynkiem żywności gdyż można je uznać za gospodarstwa wyspecjalizowane (w produkcji innej niż pasze). Na obszarze tym występują komplementarne względem siebie ukierunkowania specjalizacyjne gospodarstw ekologicznych. Atutem tego powiatu jest zatem możliwość zapewnienia wielotowarowej oferty produktów ekologicznych. Nie jest to jednakże powiat, którego specjalizacja pozwalałaby na uzyskanie najwyższych w województwie wyników produkcyjnych – o czym decydować mogą m.in. warunki naturalne (klimatyczne) oraz rozdrobnienie gospodarstw. Powiat suwalski jest też powiatem o dużym (prawie 20%) odsetku gospodarstw ukierunkowanych na produkcję pasz na obszarach wiejskich - są to areały, które

potencjalnie mogą zostać przeznaczone pod produkcję ekologicznej żywności albo stanowić „zaplecze paszowe” dla potencjalnych producentów ekologicznej produkcji zwierzęcej w przyszłości. Powiat suwalski posiada najliczniejsze w województwie pogłowie bydła (na jego terenie utrzymywanych było w 2017 r. ok 60% wszystkich sztuk bydła ekologicznego z województwa podlaskiego) a także dość liczne pogłowie kur. Na terenie powiatu suwalskiego w 2017 r było utrzymywanych około 1/3 wszystkich ekologicznych krów mlecznych występujących w województwie – lecz wielkości stada przypadające na pojedyncze gospodarstwo (nie przekraczające 10 szt. krów mlecznych) świadczą o dużym rozdrobieniu tej produkcji. Brak danych o zwierzętach utrzymywanych bez certyfikatu w gospodarstwach prowadzących uprawy ekologiczne nie pozwala na pełną ocenę potencjału rozwojowego ekologicznej produkcji zwierzęcej w tym powiecie.

Na drugim miejscu pod względem liczebności (towarowych) rolników ekologicznych plasuje się powiat sokólski – wprawdzie istniejąca tam populacja potencjalnie towarowych certyfikowanych gospodarstw ekologicznych jest o połowę mniejsza od liczby analogicznych gospodarstw z powiatu suwalskiego to jednak liczebnie stanowi możliwość do czerpania korzyści ze skali produkcji. Rolnicy ekologiczni tego powiatu głównie ukierunkowani są na produkcję zbóż. Zaznaczyć należy, że na terenie tego powiatu występują gospodarstwa posiadające liczebnie duże stada owiec (wprawdzie wartościowy rachunek Standardowej Produkcji nie wskazuje jeszcze na specjalizację powiatu w produkcji zwierzęcej to jednakże należy mieć na uwadze, iż jest to jedna z potencjalnych niszy rozwojowych – patrz wyniki badań jakościowych). Posiadane lokalne doświadczenie w chowie tych zwierząt może w przypadku polepszenia sytuacji rynkowej (np. wzrostu cen na produkty pochodzenia owczego - sery, mięso, wełna) stanowić podbudowę do rozwoju produkcji owczarskiej w tym terenie. Podobną do powiatu sokólskiego liczbą owiec ekologicznych charakteryzuje się powiat hajnowski, jednakże w powiecie tym liczba certyfikowanych gospodarstw ekologicznych odpowiada zaledwie 1/5 liczby z powiatu sokólskiego - oznacza to, że sama idea produkcji metodami ekologicznymi nie zdobyła jeszcze popularności w powiecie hajnowskim.

Na tle całego województwa, z punktu widzenia wartości przeciętnej Standardowej Produkcji przypadającej na gospodarstwo, na uwagę zasługuje powiat moniecki – wprawdzie populacja zlokalizowanych tam gospodarstw ekologicznych jest bardzo mała, ale struktura zadeklarowanej przez nie produkcji stwarza potencjalne warunki do osiągnięcia wysokich efektów ekonomicznych.¹⁵ Doświadczenie tych jeszcze nielicznych gospodarstw oraz ich sytuacja ekonomiczna może stanowić zachętę dla potencjalnie zainteresowanych produkcją ekologiczną w tym rejonie. Ważnym bodźcem do zwiększenia liczby producentów i wyspecjalizowania tego powiatu mogłoby być rozpoznanie chłonności rynku na produkowane na tym terenie towary rolnicze.

Potencjalnie równie wysokie wyniki ekonomiczne mogą osiągać gospodarstwa zlokalizowane administracyjnie w powiecie białostockim i mieście Białystok – ukierunkowaniem tych

¹⁵ Potwierdzenie tego założenia wymagałoby jednak operowania nie tylko danymi o areale zasiewów ale pogłębienia badań lokalnie pod kątem realnych możliwości produkcji i warunków zbytu.

gospodarstw jest przede wszystkim produkcja owoców i warzyw, co przy lokalizacja pobliskiej stolicy województwa może decydować o realnych możliwościach zbytu.

Na uwagę pod względem potencjalnie możliwych do uzyskania wyników produkcyjnych zasługują także powiaty bielski i siemiatycki. Są to powiaty, w których poza uprawą warzyw i owoców wystąpiły także uprawy roślin przemysłowych (np. lnu oleistego), a dodatkowo w powiecie bielskim produkcja zwierzęca.

Tabela 37. Przeciętna roczna wartość Standardowej Produkcji na gospodarstwo – wg powiatów województwa podlaskiego (próba 768 gospodarstw)

Powiat	SO [PLN/gosp]
augustowski	41288
białostocki	81411
Białystok (miasto na prawach powiatu)	122636
bielski	92107
grajewski	47721
hajnowski	63027
kolneński	43275
Łomża (miasto na prawach powiatu)	29292
łomżyński	56725
moniecki	144783
sejneński	40667
siemiatycki	77268
sokólski	52362
suwalski	64359
Suwałki (miasto na prawach powiatu)	39959
wysokomazowiecki	63345
zambrowski	41398
Województwo	62177

Źródło: Opracowanie własne dane GIJHARS 2017

4.2. Rekomendacje

- 1. Wybór wojewódzkich specjalizacji żywnościowych.** Dla zwiększenia efektywności i lepszego dostosowania regionalnego wsparcia i działań samorządu do potrzeb rolników i przetwórców warto rozważyć określenie tzw. wojewódzkich specjalizacji żywnościowych (WSŻ). Branże (rodzaje produkcji) będące WSŻ mogłyby otrzymywać dedykowane wsparcie rozwojowe lub preferencje w otrzymywaniu wsparcia różnego typu i z różnych możliwych źródeł, na kształtowanie których władze województwa mają wpływ (wybrane działania PROW, KSOW, Regionalne Programy Operacyjne, dedykowane działania własne). Lista takich specjalizacji, w ramach których powinna znaleźć się również produkcja ekologiczna, powinna podlegać cyklicznej (ale niezbyt

częstej) aktualizacji. Przykładem takiej specjalizacji może być np. hodowla owiec (produkcja jagnięciny) albo uprawa jagody kamczackiej (tzw. Kamczatki)¹⁶:

...nowy produkt na runku, zdrowy i bije na głowę wszystkie inne jagodowe. Jest dostępny tylko mało rozreklamowany. (...) Część poszło na rynek lokalnie, bo to jest niby drogi produkt – 20 zł za kg . Inaczej smakuje jak borówka amerykańska, bo ten to jest owoc kwaskawy. Człowiek lubi to, co słodkie, a co kwaśne, to jest niby bee. A właśnie kwaśne jest zdrowe

oraz

chcemy być kolebką produkcyjną tej jagody, przeszło 7 000 krzaków już mamy (z instytutu w Skierniewicach). Już powstaje trochę plantacji, tylko tutaj przetwórnice stają okoniem – nie chcą od nas kupować. Chcieliby od nas kupić po 5 zł a sprzedać po 20.

2. **Istnieje realna potrzeba wprowadzenie programu wspierającego inwestycje dla przetwórstwa (głównie przydomowego), przechowywania¹⁷ i handlu** – z jednej strony by zwiększać skalę produkcji i dochody rolnicze, ale także by rolnicy nie byli tak bardzo uzależnieni od podmiotów skupujących (patrz przypadek produkcji jagody kamczackiej), w szczególności gdy cena rynkowa jest niska (niekorzystna dla rolników). Dzięki takiemu programowi większość surowca ekologicznego, który z powszechną korzyścią mógłby być przetworzony na Podlasiu, nie wyjeżdżałaby zagranicę. Przykładowe głosy rozmówców:

- *spółdzielnia mogłaby skorzystać z programu i kupić i postawić u tego rolnika np. małą chłodnię. W każdym gospodarstwie ekologicznym powinna być mała chłodnia. I towar byłby dobrej jakości.*
- *małe suszarnie – na rynku nie ma małych suszarni. Ja chce kupić i nie ma. Do roślin oleistych proponuje się mi 6-9 ton, a mi jest potrzebna od 0,5 t do 2 t, bo ja takich ilości jeszcze nie mam.*

Podczas badania pojawiły się także głosy, że skoro nie opłaca się prywatnym podmiotom certyfikować ubojni na potrzeby ekologicznej produkcji (bo ta ostatnia jest jeszcze na zbyt niskim poziomie), to być może właśnie władze samorządowe powinny założyć spółkę, która by takie brakujące na rynku usługi oferowała – np. jako ubojnia mobilna (w uzasadnieniu takiego działania mogłoby pomóc wyznaczenie WSŻ).

Wśród przedstawicieli rolników ekologicznych i ich stowarzyszeń oraz grup istnieje także realna potrzeba, aby władze samorządowe (wszystkich *de facto* szczebli)

¹⁶ Ale także przykładowo produkcja zwierzęca np. owczarska, bydło mięsne i mleczne, czy też produkcja ziół albo sadownictwo (patrz rozdział 2 poświęcony badaniom ilościowym dot. produkcji ekologicznej na Podlasiu).

¹⁷ Jeśli takie programy istnieją, konieczna jest lepsza i bardziej masowa komunikacja na ten temat. Rolnicy nie mają takiej świadomości i wiedzy o ich ewentualnym istnieniu.

włączyły się w przygotowanie profesjonalnie wyposażonych miejsc do handlu ekologiczną żywnością. Rolnicy dość jednoznacznie wskazują, że same targowiska (tzw. „biobazary”), to nie wszystko, czego potrzeba. Sugerują oni, aby *samorządy spróbowały wygospodarzyć pieniądze na funkcjonowanie miejsc dedykowanych sprzedaży produktów ekologicznych* - nie tyle zwykłych targowisk, ale czegoś w rodzaju zadaszego lokalu (jednego lub kilku) z lodówkami, ladami chłodniczymi etc. Chodzi o przygotowanie miejsc, gdzie producenci ekologiczni mogliby lokalnie sprzedawać swoje przetwory (przetworzone produkty, a nie wyłącznie produkcję pierwotną). Rolnicy na bazie własnych doświadczeń przestrzegali jednak przed błędami z już zrealizowanych programów dedykowanych powstawaniu bazarów/lokalnych rynków handlowych – ich zdaniem bardzo często, gdy kończyło się finansowanie projektu, to bez pieniędzy zewnętrznych projekt przestawał być realizowany. Zdaniem badanych docelowo powinno istnieć przynajmniej jedno takie profesjonalne miejsce do handlu ekologiczną żywnością w każdym powiecie – zacząć można jednak od stworzenia ich w kluczowych w danym województwie ośrodków miejskich, w których jest większa świadomość konsumentów i większy popyt na ekologiczne produkty.

- 3. Konieczne wręcz wydaje się stworzenie wojewódzkiej internetowej platformy informacyjnej (WIPI).** Platforma taka pozwalałaby np. łączyć producentów surowców z przetwórcami i podmiotami skupującymi, producentów ekologicznych pasz z rolnikami posiadającymi ekologiczne zwierzęta¹⁸ etc. Mogłaby z jednej strony być portalem wymiany wiedzy, informacji, doświadczeń i usług, z drugiej pełnić rolę swego rodzaju giełdy internetowej dedykowanej ekologicznej produkcji rolno-spożywczej, za pomocą której możliwe byłoby również zawieranie umów produkcyjnych/kontraktacyjnych/przetwórczych (funkcjonalność WIPI można by oczywiście dowolnie modelować – docelowo mogłaby obejmować także inne, pozaekologiczne sektory i branże produkcji rolno-spożywczej). Oto kilka niezależnych od siebie wypowiedzi osób, z którymi przeprowadzono badanie, a które to głosy jasno wskazują na konieczność stworzenia kanału informacji o potrzebach rolników i przetwórców ekologicznych:
- *Ogólnie potrzeba udroźnienia kanałów sprzedaży z niewielkich gospodarstw (...)*
Stworzenie stale aktualizowanej giełdy internetowej - może to pomysł dla władz wojewódzkich lub instytucję skupującą lokalnie produkty ekologiczne.
 - *Brakuje połączenia między tymi rozproszonymi odbiorcami, którzy mają chęć, a tymi, którzy to rzeczywiście produkują.*

¹⁸ Skoro jest dużo pastwisk ekologicznych i pasz (patrz rozdział poświęcony badaniom ilościowym dot. produkcji ekologicznej na Podlasiu), to może z jednej strony warto wspierać produkcję ekologicznego nabiału, z drugiej strony (jednocześnie) skoncentrować się na łączeniu tych, co posiadają pasze ekologiczne, z tymi, którzy tej paszy potrzebują.

- *Nawet u mnie w Suwałkach może być tak, że będzie człowiek, który będzie chciał kupić coś ekologicznego, ale gdzie on pójdzie tego szukać? Trzeba to połączyć, zorganizować rynek. Przez ostatnie 10 lat były jakieś próby – w ODR w Brwinowie, że można było pisać jakiś projekt, jakieś giełdy. Ale to trzeba zrobić przetwórną i też nie wiem czy dofinansować, bo to często są brane pieniądze bez żadnego konkretnego pomysłu jak to realizować.*
- *Bardzo dobra jest współpraca z Piątnicą. Wszystko jest jak najbardziej – każdą ilość odbiorą. Nie ma w okolicy, żeby zdobyć trawę ekologiczną. Tak jak w tym roku wypadła susza, to już dokarmianie było w oborze, bo nie było możliwości, żeby one chodziły cały czas po pastwisku.*
- *Uprawa ziół uważam, że bardzo, bardzo perspektywiczna, a szczególnie uprawa gatunków nowych – gdyby rolnicy się dowiadywali u nas lub u innych przetwórców, my potrzebujemy mnóstwo surowców. Jako przykład jesteśmy prawie samowystarczalni na owoc róży, ale potrzebuje jeszcze 100 ton owocu róży – owoc róży jest tak prostu w uprawie, że aż dziwne, że rolnicy tego nie wiedzą. Sadzą na siłę aronię, której nikt nie potrzebuje i tylko dla dopłat. A jak powiem róża, to małej wiary.*

4. Brakuje kompetentnego doradztwa rolniczego, które byłoby w stanie pomóc rolnikom ekologicznym. Także w tym przypadku wybór WSZ¹⁹, a także stworzenie WIPI²⁰, mogłyby pomóc w zawężeniu specjalizacji produkcyjnej województwa, a dzięki temu w stworzeniu lepszej jakości usług doradczych, których – jak wynika z poniżej przytoczonych wypowiedzi badanych - bardzo brakuje. Kompetentne doradztwo zostało uznane przez samych rolników za realną szansę i znaczący czynnik mogący poprawić sytuację w branży ekologicznej:

- *(Odczuwamy) brak pomocy ze strony doradców przy rozwoju przetwórstwa, przy dystrybucji. Pomoc w dostępie do wiedzy bardzo konkretnej, specjalistycznej (jest nam niezbędna);*
- *...w ogóle w Polsce doradców jest mało, jeśli chodzi o doradztwo rolnicze, a ściśle specjalizacje są ewidentnie potrzebne, bo za dużo jest przepisów, kruczków prawnych.*

¹⁹ Usługi doradcze mogłyby być nastawione na wspieranie kluczowych dla województwa branż. Z przeprowadzonych badań wynika, że niezwykle trudno jest doradcom wspierać rolników i doradzać merytorycznie we wszystkich sektorach produkcji. Być może lepiej mieć służbę doradczą kompetentną, działającą niemalże 24h na dobę, nawet częściowo odpłatną, ale której rolnik będzie ufał, a doradca będzie wiedział, jakie są cele rozwojowe województwa i specjalizacje kluczowe, na których powinien się skoncentrować.

²⁰ Poniżej przytoczona wypowiedź pokazuje, że WIPI mogłaby być pomocna także dla zapewnienia lepszej jakości, lepiej dopasowanych do potrzeb usług doradczych: *Gdyby poinformować doradców rolnych co my potrzebujemy, na co namawiać rolników, jak ich informować. Tutaj problem polega na tym, że wszyscy chcą uprawiać to samo...*

Kompetentne doradztwo jest także potrzebne aby przełamywać różnego rodzaju opory społeczne i pokazywać, że na różnych „niszach produkcyjnych” da się zarobić:

- *Ale najwięcej niestety bierze rolnik z Wielkopolski, który jest odważny – bierze moje sadzonki albo nasiona i sam sieje i naprawdę bardzo dobrze na tym zarabia. A u nas rolnicy nie bardzo, dlatego, że na Podlasiu zbierano zioła i zioła kojarzyły się z ubóstwem.*
- *Jedna z najbardziej zyskownych roślin w uprawie, to jest pokrzywa – niech pani namówi na uprawę kogoś – wszyscy się śmieją i pukają się w głowę. Oczywiście pojawiają się pierwsi rolnicy, którzy zaczynają to uprawiać i dopiero za kilka lat ci inni popatrzą, że ten rolnik wszystko sprzedaje na pniu – nie jak ci ze zbożem teraz: od magazynu do magazynu i nie chcą przyjąć, bo to za mokre albo za suche i w końcu dostają 500 zł za tonę. A tutaj firmy zielarskie się przebijają. Na przykład za głupią pokrzywę – znaczy się głupia, gdzie na tej pokrzywie rolnik zarobi co najmniej 200 razy tyle co na zbożu. Tylko, że sa jakieś opory psychiczne.*

Choć kompetencje dot. doradztwa rolniczego (ODR-ów) zostały przeniesione z samorządów wojewódzkich pod nadzór centralny (resortu rolnictwa), to jednak warto by samorząd wojewódzki współpracował zarówno z WODR na Podlasiu,²¹ jak też z samym MRiRW nad utworzeniem kilku etatów doradczych, które byłyby dedykowane profesjonalnemu wsparciu przy ekologicznych uprawach i hodowli (produkcji ekologicznej żywności). Jest to tym bardziej zasadne, że MRiRW ogłosiło publicznie, że chce wspierać rozwój ekologicznego doradztwa w regionach. Współpraca samorządowo-ministerialna na tym polu z pewnością byłaby z korzyścią dla rozwoju branży ekologicznej na Podlasiu.

- 5. Budowanie świadomości.** Warto na koniec zacytować, jak rolę urzędu marszałkowskiego w rozwoju branży ekologicznej widzą sami rolnicy: *Rolą Urzędu wojewódzkiego i Marszałkowskiego jest informować i budować świadomość zarówno wśród rolników, tak by zwiększać liczbę rolników ekologicznych oraz wśród konsumentów. Ważne jest jednak także by budując tę świadomość właściwie do rolników podchodzić (tu znów ważne jest kompetentne doradztwo rolnicze). Ciekawa wypowiedź osoby odpowiedzialnej za organizację dostaw ekologicznego mleka do mleczarni: *Przy tym wypasie sezonowym to my, wybierając gospodarstwa to przecież my tych naszych dostawców znaleźliśmy wcześniej, chociaż gospodarstwa były odwiedzane, prawda? Nie wybieraliśmy do tego programu (produkcji ekologicznego mleka) takich gospodarstw, gdzie oni by musieli bardzo dużo zmienić, bo na przykład: jest intensywne nawożenie, jest duża obsada zwierząt itd. a tylko takie gospodarstwa, w których trzeba było zmienić niewiele, a to tak naprawdę tylko sformalizować. Myślę, że jest taka duża obawa po prostu mentalnie - osoby szkolące czy instytucje zajmujące się tą ekologią powinny się właśnie skupić nie na tym, że wymagamy tego i tego, będzie kontrola taka i taka, tylko zacząć od korzyści, od znaczenia tego – że to**

²¹ Być może także z prywatnymi firmami doradczymi w dziedzinie rolnictwa, których na Podlasiu nie brakuje.

jest taka przyszłość, że społeczeństwo, konsument jest coraz bardziej świadomy, że będzie żywności ekologicznej potrzebował, jest większe bezpieczeństwo utrzymania wysokich dochodów z tego rynku ekologicznego niż z konwencjonalnego, bo tym konwencjonalnym jesteśmy zalani.

Jeśli zdecydowano by się na wybór WSŻ, a wśród nich na rozwój rolnictwa ekologicznego, zasadnym wydaje się, aby wykorzystać endogeniczny potencjał województwa podlaskiego, jakim jest powszechne wśród badanych (konsumentów) kojarzenie Podlasia z naturą, czystością środowiska i szeroko rozumianą ekologią. Być może warto postawić na promocję Podlasia, właśnie jako „najbardziej ekologicznego województwa w Polsce” – w takim przypadku rozwój produkcji ekologicznej żywności nie będzie pozostawał w sferze dywagacji, ale stanie się wręcz koniecznością i rzeczywistą szansą rozwojową dla podlaskich rolników i przetwórców.
